

RAPORT

**de evaluare a implementării Planului Național de
Acțiuni în domeniul Drepturilor Omului
(2004-2008 și 2011 – 2014)**

Proiect de document. Versiunea pentru consultări. A nu se cita.

Iulie 2015

Raport de evaluare a implementării Planului Național de Acțiuni în domeniul Drepturilor Omului (2004 – 2008 și 2011 – 2014).

Echipa care a elaborat raportul:

Ion Guzun, consilier juridic la Centrul de Resurse Juridice din Moldova (Planul Național de Acțiuni în domeniul Drepturilor Omului 2004 – 2008),

Cornelia Adeola, consultant al Oficiului Înaltului Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului în Moldova (Planul Național de Acțiuni în domeniul Drepturilor Omului 2011 – 2014)

Acest document a fost elaborat cu suportul financiar al Consiliului Europei și Oficiului Înaltului Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului (OHCHR), ca parte a cooperării dintre Consiliul Europei și OHCHR. Opiniile expuse în acest document nu reflectă în mod necesar opinia sau viziunea Consiliului Europei sau OHCHR.

RAPORT

de evaluare a implementării Planului național de acțiuni în domeniul drepturilor omului (2004-2008 și 2011 – 2014)

Acronime	5
Introducere.....	6
Sumar executiv	9
Capitolul I. Implementarea PNADO 2004 - 2008	12
PARTEA II. ACȚIUNI ÎN DOMENIUL PERFEȚIONĂRII LEGISLAȚIEI CU PRIVIRE LA DREPTURILE OMULUI ȘI A MECANISMELOR DE PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI	12
Capitolul 1. Aderarea la instrumentele internaționale în domeniul drepturilor omului și realizarea obligațiilor internaționale în domeniu	12
Capitolul 2. În domeniul asigurării dreptului la muncă și la condiții prielnice de muncă.....	12
Capitolul 3. În domeniul asigurării dreptului la ocrotirea sănătății	13
Capitolul 4. În domeniul asigurării dreptului la educație	14
Capitolul 5. În domeniul asigurării dreptului la un mediu sănătos.....	15
Capitolul 6. În domeniul asigurării dreptului la informație, libertății opiniei și exprimării	15
Capitolul 7. În domeniul asigurării dreptului la viață, la integritate fizică și psihică	16
Capitolul 8. În domeniul asigurării dreptului la protecție socială	17
Capitolul 9. În domeniul asigurării drepturilor minorităților naționale.....	18
Capitolul 10. În domeniul asigurării drepturilor copilului.....	19
Capitolul 11. În domeniul asigurării drepturilor femeii.....	20
Capitolul 12. În domeniul asigurării dreptului la libertatea de a nu fi discriminat după criteriul orientării sexuale	20
Capitolul 13. În domeniul asigurării drepturilor militarilor.....	21
Capitolul 14. În domeniul asigurării drepturilor deținuților	21
Capitolul 15. În domeniul asigurării drepturilor migranților și refugiaților	22
PARTEA III. ACȚIUNI ÎN DOMENIUL PERFEȚIONĂRII LEGISLAȚIEI CU PRIVIRE LA DREPTURILE OMULUI ȘI A MECANISMELOR DE PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI	23
Capitolul 1. În domeniul perfecționării sistemului organelor de stat pentru protecția drepturilor omului ..	23
PARTEA IV. ACȚIUNI ÎN DOMENIUL PROMOVĂRII DREPTURILOR OMULUI.....	24
PARTEA V. MONITORIZAREA IMPLEMENTĂRII PLANULUI NATIONAL DE ACȚIUNI ÎN DOMENIUL DREPTURILOR OMULUI	24
Capitolul II. Implementarea PNADO 2011 – 2014	26
Capitolul 1. Aderarea la instrumentele juridice internaționale în domeniul drepturilor omului	26
Capitolul 2. Asigurarea accesului la informație, a libertății de exprimare, a libertății întrunirilor și a libertății de asociere.....	27
Capitolul 3. Consolidarea justiției și a instituțiilor pentru protecția drepturilor omului.....	27
Capitolul 4. Asigurarea dreptului la viață și a dreptului la integritate fizică și psihică	29
Capitolul 5. Asigurarea dreptului la educație	30

Capitolul 6. Asigurarea dreptului la muncă și la condiții prielnice de muncă.....	31
Capitolul 7. Asigurarea accesului la servicii de calitate	31
Capitolul 8. Asigurarea dreptului la ocrotirea sănătății	32
Capitolul 9. Asigurarea dreptului la protecție socială	32
Capitolul 10. Asigurarea dreptului la un mediu sănătos.....	33
Capitolul 11. Prevenirea și combaterea discriminării.....	33
Capitolul 12. Asigurarea drepturilor copilului	34
Capitolul 13. Promovarea și asigurarea drepturilor omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova	34
Capitolul 14. Educarea și informarea cu privire la drepturile omului	35
Capitolul 15. Libertatea de conștiință, de gândire și de religie	35
Capitolul 16. Drepturile persoanelor apatride, ale migranților, ale refugiaților și ale solicitanților de azil	35
Concluzii.....	37
Recomandări principale.....	39
Opțiuni pentru elaborarea și implementarea unui mecanism de implementare și promovare a drepturilor omului.....	41

Acronime

APC – Administrația Publică Centrală

APL – Administrația Publică Locală

BRI – Biroul Relații Interetnice

CAJPD – Centru de Asistență Juridică a Persoanelor cu Dizabilități

CDPD – Convenția Organizației Națiunilor Unite privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități

CEDAW – Comitetul ONU pentru Eliminarea Discriminării împotriva Femeilor

CEDO – Curtea Europeană a Drepturilor Omului

CELRM - Carta Europeană a Limbilor Regionale sau Minoritare

DO – Drepturile Omului

MJ – Ministerul Justiției

OHCHR – Oficiul Înaltului Comisar ONU pentru Drepturile Omului

OMS – Organizația mondială a Sănătății

ONG – Organizație nonguvernamentală

ONU – Organizația Națiunilor Unite

PIDESC – Pactul Internațional privind Drepturile Economice, Sociale și Culturale

PNADO – Planul de Acțiuni în domeniul Drepturilor Omului

PNUD – Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare

PNAEG - Programului Național de Asigurare a Egalității de Gen

SDC – Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare

UNICEF – Fondul Internațional pentru Urgențe ale Copiilor al ONU

Introducere

Edificarea unei veritabile societăți bazate pe principii democratice, unde demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane constituie valori supreme, presupune întreprinderea de către stat a unor măsuri constructive destinate consolidării protecției drepturilor omului pentru prosperarea întregii societăți. Planul Național de Acțiuni în domeniul Drepturilor Omului (în continuare PNADO) pretinde a fi un asemenea instrument - o politică a statului de fortificare a protecției drepturilor omului.

În 2001, Parlamentul Republicii Moldova a creat un Comitet coordonator pentru elaborarea și realizarea PNADO. Membri ai acestui Comitet au fost reprezentanți ai Parlamentului, Guvernului și ai societății civile. Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare și Programul Global „Consolidarea drepturilor omului” (HURIST) au oferit asistență tehnică și financiară pentru elaborarea documentului.

PNADO trasează sarcini concrete pe un termen determinat. Concomitent, acțiunile consacrate sporirii protecției drepturilor omului nu pot fi considerate măsuri temporare, dar părți componente ale unui proces continuu, caracterizat printr-o abordare coordonată. Documentul vine să asigure implementarea unei politici unice în domeniul drepturilor omului de către instituțiile statului în colaborare cu reprezentanții societății civile. Scopul PNADO este de a remedia situația în domeniul drepturilor omului prin identificarea problemelor și formularea continuă a priorităților.

Contextul de elaborare al ambelor PNADO a fost diferit și au stabilit priorități diferite. Structura, obiectivele și activitățile pe alocuri se deosebesc esențial. Implementarea fiecărui dintre documentele de politici au determinat crearea unui context normativ pentru ratificarea unor documente internaționale și regionale relevante; elaborarea și prezentarea rapoartelor periodice mecanismelor internaționale la care Republica Moldova este parte; instituirea sau consolidarea instituțiilor responsabile de promovare și apărare a dreptului omului, ș.a.

PNADO 2004–2008 a avut o susținere politică mai evidentă. Aceasta s-a datorat mai multor circumstanțe: președinția Comisiei pentru drepturile omului și relații interetnice a Parlamentului era deținută de opoziție, instituțiile din executiv raportau în Parlament, în cadrul audierilor publice, despre acțiunile realizate și angajarea unor experți independenți mandatați de Comisia parlamentară să elaboreze o evaluare independentă despre implementarea acțiunilor din PNADO.

Scopul acestui raport nu este să evalueze calitatea actelor normative elaborate, dar va conține expuneri, bazate pe părerile reprezentanților Administrației Publice Centrale și altor instituții relevante vis-a-vis de acțiunile realizate și impactul acestora.

Prezentul raport evaluează gradul de implementare al ambelor PNADO (2004–2008 și 2011–2014). În acest raport se conțin atât constatări privind realizarea PNADO, cât și analiza implementării acțiunilor indicate. În baza celor menționate, raportul formulează recomandări pentru un mecanism de monitorizare a implementării acțiunilor din domeniul drepturilor omului.

În octombrie–decembrie 2014, au fost efectuate interviuri calitative semi-structurate cu reprezentanții autorităților centrale și altor instituții relevante. Interviurile s-au referit la implementarea și evaluarea ambelor PNADO: implicarea în procesul de elaborare și implementare, comunicarea cu alte instituții și organizațiile societății civile în procesul de elaborare a PNADO, rezultatele majore și deficiențele identificate, cunoașterea despre audierile publice, implicarea administrației publice locale, ș.a. Constatările și opinia persoanelor intervievate sunt incluse în partea narativă despre implementarea fiecărui PNADO și au fost utile la formularea concluziilor și recomandărilor.

Planul Național de Acțiuni în domeniul Drepturilor Omului pentru anii 2004 – 2008 a fost aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 415 din 24 octombrie 2003. Planul conține 342 de acțiuni, grupate în 98 obiective. În conformitate cu această Hotărâre a Parlamentului, Comisia permanentă

pentru drepturile omului a Parlamentului Republicii Moldova a fost împuternicită de a monitoriza procesul de implementare a PNADO și de a informa Parlamentul în acest sens. Un rol la fel de relevant în implementarea PNADO 2004–2008 l-a avut și instituția avocatului parlamentar (ombudsman). Totodată, din cadrul autorităților publice centrale și locale au fost desemnați circa 68 de funcționari publici în calitate de coordonatori în domeniul drepturilor omului. Prin decizia nr. 8/2 din 7 iulie 2004, Comitetul coordonator pentru elaborarea și realizarea PNADO pe lângă Parlamentul Republicii Moldova a aprobat Recomandările cu privire la activitatea coordonatorului în domeniul drepturilor omului din cadrul autorităților administrației publice centrale și locale¹. În procesul de implementare, Parlamentul Republicii Moldova a beneficiat de suportul proiectului Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare din Moldova „*Susținere în implementarea Planului Național de Acțiuni în domeniul Drepturilor Omului în Republica Moldova*”².

PNADO 2004–2008 a avut drept priorități ratificarea documentelor internaționale și europene cu privire la drepturile omului, elaborarea și adoptarea cadrului normativ relevant domeniului drepturilor omului și libertăților fundamentale, precum și desfășurarea campaniilor de informare. Prin Hotărârea Parlamentului nr. 49 din 9 martie 2006³, PNADO 2004 – 2008 a fost modificat. Modificările au vizat, în mod principal, indicarea corectă a executanților și nu modificarea sau completarea unor acțiuni sau obiective relevante.

Din prevederile PNADO 2004–2008 rezultă cert că s-a dorit determinarea unor schimbări esențiale și o îmbunătățire a respectării și promovării drepturilor omului. **Totuși, documentul are anumite carențe esențiale: (1) lipsesc indicatorii de progres și de impact, ceea ce face monitorizarea și evaluarea defectuoasă, (2) conține domenii largi ale drepturilor omului, fără stabilirea unor priorități, (3) lipsa unei acoperiri financiare sau cuantificarea costurilor, (4) formularea unor priorități irealiste în contextul necesității unor reforme premergătoare sau elaborării unor studii de analiză.**

PNADO 2004-2008 nu prevede indicatori de impact. Drept informație de bază, pentru comparație, a fost utilizat „*Studiul de bază privind situația curentă în domeniul drepturilor omului din Republica Moldova*” realizat în anul 2002⁴. Progresul a fost examinat prin prisma celor trei obligații ale statului: (1) obligația de a respecta, (2) obligația de a proteja; (3) obligația de a realiza. De asemenea, progresele au fost examinate și prin prisma comentariilor generale ale comitetelor specializate ale ONU și instituțiilor regionale în domeniul drepturilor omului.

Până la moment, PNADO 2004 – 2008 nu a fost evaluat de experți independenți.

Planul Național de Acțiuni în domeniul Drepturilor Omului pentru anii 2011-2014 a fost aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 90 din 12 mai 2011. Documentul conține 282 acțiuni grupate în 89 obiective, structurate în patru părți. Prin Hotărârea Guvernului nr. 70 din 5 februarie 2012⁵ a fost instituită Comisia pentru implementarea Planului Național de Acțiuni în domeniul Drepturilor Omului pentru anii 2011-2014 și aprobat Regulamentul de activitate a Comisiei. Acest document a fost modificat în decembrie 2012⁶ și a fost determinat de recomandările formulate

---

¹ Comitetul coordonator pentru elaborarea și realizarea PNADO pe lângă Parlamentul Republicii Moldova, *Recomandări cu privire la activitatea coordonatorului în domeniul drepturilor omului din cadrul autorităților administrației publice centrale și locale*, disponibil la <http://hr.un.md/images/upload/File/Coordonatori/Rec%20coord-DO-rom.doc>.

² Mai multe detalii la <http://hr.un.md/resource/despre.html> și http://www.undp.md/projects/cards/pdf_eng/Drepturile%20omului%20rom-eng.pdf.

³ Hotărârea Parlamentului nr. 49 din 9 martie 2006 pentru modificarea și completarea Hotărârii Parlamentului nr.415 din 24 octombrie 2003 privind aprobarea Planului național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2004-2008, disponibilă la <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=315634>.

⁴ PNUD Moldova, *Studiul de bază privind situația curentă în domeniul drepturilor omului din Republica Moldova*, disponibil la <http://www.hr.un.md/images/upload/File/Baseline%20Study%20Ro.zip>

⁵ Hotărârea Guvernului nr. 70 din 5 februarie 2012 cu privire la instituirea Comisiei pentru implementarea Planului Național de Acțiuni în domeniul Drepturilor Omului pentru anii 2011-2014, disponibilă la <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=342121>.

⁶ Partea a II-a a PNADO pentru anii 2011 – 2014, a fost modificată prin Hotărârea Parlamentului nr. 327 din 27 decembrie 2012, disponibilă la <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=346972>.

Guvernului Republicii Moldova în cadrul Evaluării Periodice Universale și în cadrul altor mecanisme relevante în domeniul drepturilor omului. Astfel, la cele 16 capitole, au fost introduse altele două capitole: (1) Libertatea de conștiință, de gândire și de religie și (2) Drepturile persoanelor apatride, ale migranților, ale refugiaților și ale solicitanților de azil.

PNADO 2011–2014 este elaborat în spiritul unui strategii naționale „umbrelă”, elaborat în baza mai multor documente publice existente și recomandărilor instituțiilor internaționale relevante, inclusiv în baza Evaluării Periodice Universale⁷. Documentul a fost elaborat în 2010 în alte circumstanțe și cu noi viziuni, după o criză politică care au succedat evenimentelor din aprilie 2009, alegerilor parlamentare anticipate din 29 iulie 2009, referendumului republican constituțional din 5 septembrie 2010 și alegerilor parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010. De asemenea, PNADO 2011–2014 a fost elaborat într-un context politic extern diferit, și anume adoptarea Planului de acțiuni în domeniul liberalizării regimului de vize⁸ și dialogul pentru drepturile omului dintre republica Moldova și Uniunea Europeană. Implementarea celui de-al doilea PNADO a fost determinată de mai multe circumstanțe: resurse umane limitate pentru asigurarea implementării Planului, comunicare inefficientă dintre autoritățile publice centrale și cele locale, limitări financiare, rolul activ limitat al societății civile.

PNADO 2011–2014 a stabilit câteva priorități pentru implementare: (1) Combaterea torturii și relelor tratamente; (2) promovarea toleranței și non-discriminării; (3) Prevenirea și combaterea traficului de ființe umane și (4) Reforma instituției naționale de promovare și apărare a drepturilor omului (ombudsman).

Un capitol separat în PNADO 2011-2014 a fost dedicat promovării și asigurării drepturilor omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova. Primul raport privind drepturile omului în regiunea transnistreană a fost elaborat de expertul ONU Thomas HAMMARBERG. În același context, au fost elaborate și recomandările Comisarului Consiliului Europei, Nils MUIŽNIEKS, în rezultatul vizitei sale din martie 2013 . Sunt necesare eforturi suplimentare pentru abilitarea juridică a locuitorilor din regiune, asigurarea drepturilor social-economice și a drepturilor procedurale.

Unul din avantajele principale ale implementării și monitorizării PNADO 2011–2014, este că acest document a fost revizuit după o perioadă intermediară de implementare și s-a datorat în mod special recomandărilor formulate către Guvern și cele acceptate în cadrul Evaluării Periodice Universale. Acest document a stabilit indicatori ai nivelului de implementare, a prevăzut surse de finanțare și indicatori de progres.

La elaborarea prezentului document consultanții au luat în considerare și sunt recunoscători pentru opiniile și recomandările formulate de Corina Călugăru (șefa Direcției afaceri globale și drepturile omului, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene), Daniela Vidaicu (ex-șefă al cabinetului ministrului justiției), Tatiana Moraru (șef direcție, ministerul justiției) Daniela Sorahmetov (consultant, ministerul justiției), Claude Cahn (consilier în cadrul Oficiului Înaltului Comisar ONU pentru drepturile omului în Republica Moldova), Andrei Brighidin (Director evaluare și dezvoltare în cadrul Fundației Est-Europene în Moldova).

⁷ Republica Moldova a fost supusă Evaluării Periodice Universale în cadrul primului ciclu de evaluare din martie 2012. Mai multe detalii a se vedea la <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/UPR/PAGES/MDSession12.aspx>.

⁸ Hotărârea Guvernului nr. 122 din 4 martie 2011 cu privire la aprobarea Programului Național de implementare a Planului de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană în domeniul liberalizării regimului de vize, disponibil la <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=337757>.

Sumar executiv

Prezentul document analizează gradul de implementare a activităților prevăzute de Planul Național de Acțiuni în domeniul Drepturilor Omului 2004–2008⁹ și 2011–2014¹⁰. Documentul oferă constatări privind realizarea acțiunilor indicate în aceste două documente în baza termenului indicat, resurselor financiare alocate, indicatorilor calitativi și altor criterii în cazul în care acestea au fost prevăzute. În baza constatărilor, raportul formulează recomandări pertinente în eventualitatea elaborării unui nou PNADO.

Elaborarea și implementarea planurilor naționale de acțiuni în domeniul drepturilor omului au avut cu certitudine o serie de efecte pozitive care nu pot fi ignorate. **Primul efect** rezidă în prioritizarea drepturilor omului pe agenda Guvernului Republicii Moldova. **Al doilea constă** în consolidarea capacităților naționale de a înțelege conținutul normativ al drepturilor omului. **Al treilea** rezidă în îmbunătățirea cadrului legislativ național de protecție a drepturilor omului. **Al patrulea** constă în popularizarea drepturilor omului și informarea societății. Au fost înregistrate progrese palpabile în realizarea unor drepturi specifice, cum ar fi drepturile procedurale, dreptul la sănătate, dreptul la muncă, protecție socială, drepturile copilului, drepturile deținuților. **Elaborarea și realizarea acestor documente de politici în domeniul drepturilor omului a avut și de o serie de carențe:** (1) Alocarea resurselor financiare insuficiente aferente acțiunilor, (2) Realizarea superficială a multor activități, fără a se ține cont de rigorile de calitate, (3) Lipsa voinței politice pentru realizarea unor acțiuni care necesitau modificarea unor legi sau ratificarea unor instrumente internaționale sau regionale de protecție a drepturilor omului.

Raportul constată că, în perioada de referință, au fost înregistrate anumite progrese în domeniul aderării la instrumente internaționale în domeniul drepturilor omului. Se impun eforturi suplimentare pentru ratificarea Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare, Convenției europene cu privire la compensarea pagubelor cauzate victimelor acțiunilor violente, Protocoloalelor Opționale la Convențiile ONU, Protocolul Opțional nr. 12 la Convenția Europeană a drepturilor omului și libertăților fundamentale, Convenția Consiliului Europei privind adopția de copii și Convenției Consiliului Europei asupra relațiilor personale care privesc copiii.

Performanțe semnificative au fost înregistrate și în domeniul asigurării dreptului la muncă. Eforturile de îmbunătățire a informării populației privind cererea și oferta forței de muncă necesită a fi susținute prin consolidarea capacității ANOFM. De asemenea, promovarea dreptului la condiții de muncă sigure și prielnice necesită a fi continuată prin consolidarea capacității Inspectoratului de Stat al Muncii și introducerea unor mecanisme independente și eficiente de monitorizare a respectării condițiilor de muncă pentru angajații cu statut special.

Deși majoritatea acțiunilor aferente dreptului la ocrotirea sănătății au fost implementate cu succes, o atenție sporită trebuie acordată calității și accesibilității serviciilor de îngrijire medicală, cu accent sporit asupra grupurilor vulnerabile. Sunt necesare eforturi suplimentare pentru asigurarea contracepției și educației privind drepturile reproductive pentru fetele și femeile cu dizabilități din instituțiile sociale. Este imperativ de a ridica nivelul de educație continuă pentru lucrătorii medicali din instituțiile departamentale, sociale, de învățământ, penitenciare, la nivelul sistemului de sănătate. Trebuie elaborate alternative comunitare de tratament și suport asertiv pentru persoanele cu dizabilități intelectuale și psiho-sociale.

---

⁹ Planul Național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2004 – 2008, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 415 din 24 octombrie 2013, disponibilă la

<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=306857>.

¹⁰ Planul Național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2011 – 2014, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 90 din 12 mai 2011, disponibilă la

<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=339395>.

În domeniul asigurării dreptului la educație, de asemenea, au fost înregistrate progrese. Cele mai notorii includ elaborarea și implementarea documentelor de politici în domeniu, modernizarea curriculei educaționale. Sunt necesare eforturi pentru a asigura dreptul la educație pentru copiii care fac parte din grupurile vulnerabile. De asemenea, sunt necesare eforturi pentru a integra principiul egalității și nediscriminării în domeniul învățământului.

Sunt salutare activitățile întreprinse pentru promovarea dreptului la un mediu sănătos. O atenție sporită trebuie acordată adoptării unui cadru legislativ pentru protecția resurselor naturale, dar și integrării educației pentru dezvoltare durabilă în sistemul de învățământ.

Cele mai importante realizări în domeniul asigurării dreptului la informație, libertății opiniei și exprimării includ Adoptarea Codului Audiovizualului și completarea cadrului legal cu prevederi ce țin de nedivulgarea surselor de informație, în conformitate cu Recomandarea nr. 2000 (7) a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei. Sunt necesare eforturi suplimentare pentru a consolida independența mass-media, transparența decizională, accesibilitatea informației pentru persoanele cu deficiențe hipo-acuzice.

Pentru promovarea libertății întrunirilor și a libertății de asociere autoritățile au instruit actorii sectorului justiției, inclusiv, polițiști, judecători, procurori și alte categorii. În același timp, în aspecte particulare mai există îngrijorări privind aprobarea, asigurarea securității și aducerea la răspundere pentru imixtiunea în timpul evenimentelor de întrunire a grupurilor discriminate.

Eforturi considerabile au fost întreprinse și în domeniul asigurării dreptului la viață, la integritate fizică și psihică. Cele mai importante realizări includ adoptarea unor garanții procedurale pentru persoanele reținute, arestate sau condamnate, activități de capacitate a polițiștilor și specialiștilor organelor de drept în domeniul drepturilor omului, precum și instituirea Centrului de asistență și protecție a victimelor și potențialelor victime ale traficului de ființe umane. Sunt necesare eforturi suplimentare, inclusiv, reforma procuraturii, combaterea violenței între deținuți, asigurarea accesului medicilor legiști în locurile de detenție. Este necesară revizuirea cadrului legislativ național și elaborarea instrucțiunilor metodice pentru eliminarea oricăror forme coercitive de tratament și asigurarea dreptului la consimțământ informat, inclusiv pentru persoanele cu dizabilități mintale. Nu în ultimul rând, este necesară, consolidarea eficienței răspunsului operativ în violența în familie prin ordonanțe de protecție urgente.

Au fost înregistrate progrese semnificative în domeniul asigurării dreptului la protecție socială. Astfel, a fost adoptată Legea nr. 133 din 13 iunie 2008 cu privire la ajutorul social, acordarea asistenței persoanelor în etate și persoanelor cu dizabilități, aprobarea și implementarea politicilor naționale pentru incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități. Aceste eforturi necesită a fi complementate prin revizuirea, din perspectiva drepturilor omului, a sistemului de acordare a ajutorului social și a pensiilor; elaborarea și implementarea unui document de politici național în domeniul incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități; evaluarea sistemului de formare și orientare profesională a persoanelor cu dizabilități.

Progrese modeste au fost înregistrate în domeniul asigurării drepturilor minorităților naționale. Nu a fost ratificată Carta Europeană a limbilor regionale sau minoritare și nu a fost ajustată legislația națională în concordanță cu prevederile acesteia. Deși au fost întreprinse anumite eforturi pentru a promova învățarea limbii de stat, acestea nu au fost suficiente. Asemenea acțiuni trebuie complementate cu măsuri care să asigure dreptul persoanelor aparținând minorităților naționale la învățarea limbii materne.

Progrese semnificative au fost înregistrate în domeniul asigurării drepturilor copilului. A fost modificată și completată legislația privind prevenirea și combaterea traficului de copii, justiția pentru copii, securitatea socială, dezvoltarea capacităților instituționale. Se recomandă măsuri suplimentare, orientate asupra copiilor din grupurile de risc și consolidarea și asigurarea durabilității centrelor de resurse și de informare pentru familii și copii.

Autoritățile au întreprins măsuri pentru a promova nediscriminarea. Principalele realizări în perioada de referință au fost elaborarea și adoptarea Legii nr. 121 din 25 mai 2012 cu privire la asigurarea egalității. Se recomandă modificarea și completarea Codului penal, Codului Contravențional și Codului de Procedură Penală prin prisma recomandărilor ECRI în domeniul prevenirii și combaterii infracțiunilor motivate de prejudecată. Este imperativă modificarea Legii cu privire la asigurarea egalității pentru a abilita Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității cu atribuția de aplicare a sancțiunilor. Este necesară consolidarea capacităților autorităților pentru a pune în aplicare recomandările și deciziile Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității.

Sunt plauzibile eforturile întreprinse în domeniul asigurării drepturilor femeii. Principalele realizări includ adoptarea Legii nr. 5 din 9 februarie 2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse egale între femei și bărbați și a Legii nr. 45 din 1 martie 2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie. Se impun măsuri suplimentare, inclusiv prin consolidarea cadrului instituțional pentru asigurarea egalității de gen, adoptarea măsurilor temporare speciale pentru a asigura egalitatea de gen în organele electivă decizionale, semnarea și ratificarea Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței în familie.

În domeniul asigurării drepturilor militarilor, de asemenea, au fost înregistrate progrese. A fost adoptată Legea nr. 162 din 22 iulie 2005 cu privire la statutul militarilor și au fost întreprinse măsuri pentru a spori protecția socială a acestora. Nu au fost realizate suficiente acțiuni de contracarare a violenței dintre militari și de combatere a agresivității, fobiilor, factorilor nocivi ai mediului, situațiilor extreme asupra psihicului militarilor.

Drepturile deținuților a fost una din preocupările majore ale autorităților în cadrul PNADO 2004-2008, dar și PNADO 2011 – 2014. Au fost înregistrate progrese vizibile în partea ce ține de asigurarea condițiilor de detenție conform regulilor minime pentru tratamentul deținuților; reducerea aglomerării din izolatoarele de urmărire penală, din izolatoarele de detenție preventivă și penitenciare; îmbunătățirea condițiilor de tratament al bolnavilor de tuberculoză și de alte boli în penitenciare; sporirea responsabilității și calificării colaboratorilor din Departamentul Instituțiilor Penitenciare. Sunt necesare eforturi suplimentare pentru a contracara violența dintre deținuți și pentru a asigura reintegrarea socială a condamnaților.

Pentru a asigura drepturile migranților și refugiaților au fost întreprinse mai multe măsuri, inclusiv, crearea Sistemului informațional integrat automatizat în domeniul migrațiune; reconstrucția și echiparea Centrului de Cazare pentru Solicitanții de Azil și Refugiați; acordarea serviciilor de consultanță solicitanților de azil, refugiaților și beneficiarilor de protecție umanitară. Sunt necesare eforturi suplimentare pentru a asigura oportunități de integrare socială a migranților, solicitanților de azil și refugiaților.

Eforturi continue au fost depuse în domeniul perfecționării sistemului organelor de stat pentru protecția drepturilor omului. Realizările cheie includ aprobarea Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei de dezvoltare a sistemului de executare pentru anii 2007-2011; instituirea Institutului Național al Justiției și instruirea judecătorilor, procurorilor și avocaților în domeniul jurisprudenței CEDO; instruirea funcționarilor din CpDOM; ridicarea gradului de informare a populației despre situația curentă în domeniul drepturilor omului. Sunt necesare eforturi suplimentare pentru a consolida răspunderea disciplinară a judecătorilor și procurorilor, consolidarea independenței procuraturii. Legea avocatului poporului, deși a fost adoptată recent, urmează a fi modificată la capitolul mandatului ombudsmanului, dar și a mecanismului național de prevenire a torturii.

Educația pentru drepturile omului trebuie complementată prin intensificarea eforturilor de identificare și diseminare în școli a resurselor curriculum privind drepturile omului; elaborarea concepțiilor asupra educației cu privire la drepturile omului pe domenii sociale; de urgență, trebuie efectuată reinstituirea învățătorilor care activează în domeniul educației pentru drepturile omului.

Capitolul I. Implementarea PNADO 2004 - 2008

PARTEA II. ACȚIUNI ÎN DOMENIUL PERFECTIONĂRII LEGISLAȚIEI CU PRIVIRE LA DREPTURILE OMULUI ȘI A MECANISMELOR DE PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI

Capitolul 1. Aderarea la instrumentele internaționale în domeniul drepturilor omului și realizarea obligațiilor internaționale în domeniu

Acest capitol a fost realizat în mare parte, fiind **implementate majoritatea activităților** preconizate:

- Ratificarea documentelor internaționale - Protocolul facultativ cu privire la implicarea copiilor în conflicte armate la Convenția cu privire la drepturile copilului, Convenția europeană privind statutul juridic al lucrătorilor migranți, Protocolul facultativ cu privire la vânzarea de copii, la prostituția și pornografia infantilă la Convenția cu privire la drepturile copilului, Protocolul opțional la Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice.
- Prezentarea rapoartelor către comitetele specializate ale ONU și ale Consiliului Europei în domeniul drepturilor omului: Comitetul pentru drepturile Copilului, Comitetul pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, Comitetul pentru drepturile omului, Comitetul pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei, Comitetul împotriva torturii, Comitetul pentru drepturile economice, sociale și culturale, Comitetul consultativ în domeniul protecției minorităților naționale, pe lângă Comitetul de Miniștri al Consiliul Europei.

Nu au fost realizate următoarele activități:

- Pregătirea ratificării Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare. Nu a fost realizat nici un studiu care ar examina fezabilitatea ratificării acestuia.
- Studiarea posibilității de aderare la Convenția europeană cu privire la compensarea pagubelor cauzate victimelor acțiunilor violente.

Recomandări: a lua în considerare aderarea la următoarele instrumente internaționale și regionale de protecție a drepturilor omului: (1) Protocolul Opțional la Convenția ONU cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități; (2) Protocolul Opțional la Pactul Internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale; (3) Protocolul Opțional nr. 12 la Convenția Europeană a drepturilor omului și libertăților fundamentale; (4) Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice.

Capitolul 2. În domeniul asigurării dreptului la muncă și la condiții prielnice de muncă

a) dreptul la muncă și reducerea impactului șomajului

Pentru implementarea acestui sub capitol **au fost realizate** următoarele acțiuni principale:

- A fost implementat Sistemul informațional al pieței muncii¹¹.
- Stimularea patronilor pentru încadrarea în muncă a absolvenților instituțiilor de învățământ superior finanțati de la bugetul de stat¹². În perioada 2005 – 2008, peste 80 de angajatori au fost stimulați de la bugetul de stat. Prin Legea nr. 418 din 16 decembrie 2004, au fost

¹¹ De ex. www.jobmarket.gov.md, www.anofm.md, ș.a. Site-urile guvernamentale conțin și informații despre posturile vacante disponibile.

¹² Hotărârea Guvernului nr. 594 din 20 iunie 2005 cu privire la aprobarea Procedurii de stimulare a angajatorilor pentru încadrarea în muncă a absolvenților instituțiilor de învățământ superior finanțati de la bugetul de stat, disponibilă la <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=303274>.

operate mai multe modificări la Legea învățământului nr. 547 din 21 iulie 1995, care prevedea acordarea unei locuințe gratuite sau acordarea unei indemnizații unice de la 6.000 la 30.000 lei pentru absolvenții instituțiilor de învățământ superior universitar și mediu de specialitate care se angajează conform repartizării în instituții de învățământ din mediul rural în primii trei ani de activitate.

- Organizarea pregătirii profesionale a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă potrivit cerințelor pieței muncii, inclusiv la întreprinderi. Aproximativ 25.000 de șomeri instruiți în circa 40 de meserii au fost înmatriculați și încadrați în câmpul muncii.
- Stimularea antrenării șomerilor la lucrările publice. Șomerii antrenați în astfel de lucrări li se acordă o indemnizație egală cu 30 % din salariul mediu pe economie pentru anul precedent din Fondul de Șomaj pe lângă salariul care li se plătește pentru munca efectuată de către autoritatea publică locală, care organizează lucrările în cauză.

b) dreptul la condiții de muncă sigure și prielnice

Pentru implementarea acestui sub capitol **au fost realizate** următoarele acțiuni principale:

- A fost modificată lista unităților de producție, secțiilor, profesiilor și funcțiilor cu condiții de muncă vătămătoare, care oferă dreptul la concediu suplimentar și/sau la o durată redusă a zilei de muncă și a listei privind substanțele chimice la a căror aplicare se recomandă alimentație curativă, de profilaxie.
- Au fost elaborate acte normative privind (i) exercitarea controlului intern al activității de protecție a muncii, (ii) organizarea și desfășurarea examenelor medicale obligatorii fără plată a persoanelor încadrate în muncă cu condiții periculoase și nocive, (iii) asigurarea condițiilor de muncă sigure și prielnice în întreprinderile de transport, telecomunicații, sectoarele zootehnic și fitotehnic, construcții, extragerea și fabricarea materialelor de construcție.
- Consolidarea parteneriatului social în domeniul protecției muncii. Guvernul, patronatele și sindicatele au încheiat 8 convenții colective la nivel național.

Recomandări:

- 1) Plasarea pe resurse informaționale relevante a informațiilor detaliate despre cererea și oferta forței de muncă atât din țară, cât și de peste hotare.
- 2) Luarea în considerare și includerea în domeniul asigurării și respectării dreptului la muncă, în special, a aspectelor ce țin de migrația internațională de muncă, elaborarea unei viziuni coerente în ceea ce privește funcționarea sistemului de orientare profesională și integrare profesională a persoanelor cu dizabilități.
- 3) Consolidarea capacităților ANOFM prin prestarea informațiilor complete privind locurile de muncă vacante și asigurarea unei comunicări mai eficiente cu angajatorii.
- 4) Elaborarea unui mecanism de stimulare durabilă a patronilor pentru încadrarea în muncă a absolvenților instituțiilor de învățământ superior finanțati de la bugetul de stat.
- 5) Implicarea autorităților publice locale în identificarea și organizarea lucrărilor publice remunerate prin diversificarea gamei de lucrări publice remunerate, inclusiv și pentru șomeri cu o calificare mai înaltă.

Capitolul 3. În domeniul asigurării dreptului la ocrotirea sănătății

Pentru implementarea acestui capitol **au fost realizate** următoarele acțiuni principale:

- Adoptarea unor legi relevante - Legea nr. 263 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului și actele normative conexe, Legea nr. 264 din 27 octombrie 2006 privind exercitarea profesiei de medic, Legea nr. 23 din 16 februarie 2007 cu privire la profilaxia infecției HIV/SIDA, ș.a.
- Crearea, în 29 raioane ale republicii, a cabinetelor de educație a femeilor gravide și a familiilor lor în Centrele Medicilor de Familie, care au fost dotate cu echipament audiovizual.

- Aprobarea „Regulamentului Centrelor de Reabilitare a persoanelor ce suferă de narcomanie”. Prin Hotărârea Guvernului nr. 314 din 17 martie 2007 a fost aprobat Planul de acțiuni cu privire la combaterea narcomaniei și narcobusinessului în anii 2007-2009.
- Însășirea sancțiunilor contravenționale pentru persoanele care vând produse din tutun minorilor.

Acțiuni nerealizate:

- Legea cu privire la medicina privată,
- Prevederi legale care ar interzice fumatul, fără nici o excepție, în toate spațiile publice închise și la locurile de muncă închise,

Recomandări:

- 1) Desfășurarea unor activități sistemice de promovare a unui mod sănătos de viață în instituțiile de învățământ, luând în considerare faptul că eforturile întreprinse au avut mai mult un caracter sporadic.
- 2) Asigurarea confidențialității informației privind persoanele care trăiesc cu sau sunt afectate de HIV/SIDA. Prevenirea și combaterea stigmatizării persoanelor care trăiesc sau sunt afectate de HIV/SIDA, prin activități complexe de informare și educație.
- 3) Înlăturarea barierelor suplimentare care duc la perpetuarea tabagismului, și anume: (1) Adoptarea unor norme juridice eficiente pentru măsurile de control al tutunului și asigure un mediu care să contribuie la reducerea constantă și considerabilă a consumului de tutun și expunerea la fumul secundar de tutun, (2) interzicerea fumatului, fără nici o excepție, în toate spațiile publice închise și la locurile de muncă închise, (3) reglementări clare și cu privire la publicitate, stimularea vânzărilor și sponsorizarea tutunului, (4) reglementarea reducerii dependenței de fumat și stimularea renunțării la tutun.

Capitolul 4. În domeniul asigurării dreptului la educație

Pentru implementarea acestui capitol **au fost realizate** următoarele acțiuni principale:

- Implementarea Planului național de acțiuni „Educație pentru toți”.
- Implementarea sistemului autohton de credite transferabile în învățământul superior în baza Ghidului de implementare a sistemului Național de Credite de studiu tip ECTS.
- Elaborarea, aprobarea și realizarea Programului de stat de editare a literaturii didactice. Volumul executat al acestor cheltuieli a constituit 2.850.000 lei – în anul 2004, 2.421.800 lei - în anul 2005 și 4.928.800 mii lei în anul 2006. Pentru anii 2007-2008 în acest scop au fost prevăzute 14.967.800 lei.
- Asigurarea finanțării sistemului de învățământ în proporție de cel puțin 7% din PIB. În bugetul pentru anul 2008, cheltuielile pentru ramura „Învățământ”, au constituit 8,67% din PIB planificat. În anul 2006 cheltuielile bugetului public național au constituit 8,33% din PIB realizat. Pentru anul 2007, cheltuielile au fost planificate la nivel de 8,57% din PIB preconizat.

Acțiuni nerealizate:

- Asigurarea școlarizării până la 100% a copiilor de 7-16 ani și organizarea alimentației și transportului elevilor din clasele I-IV.
- Elaborarea și aprobarea Statutului cadrului didactic și crearea mecanismelor de implementare a acestui statut. Deși acțiunea este nerealizată, implementarea acesteia nu este rezonabilă deoarece legislația în vigoare prevăd aceste norme.

Recomandări:

- Elaborarea și implementarea mecanismului de accesare a creditelor preferențiale pentru studii.
- Asigurarea implementării sistemului de instruire și formare la distanță.

Capitolul 5. În domeniul asigurării dreptului la un mediu sănătos

Pentru implementarea acestui capitol au fost realizate următoarele acțiuni principale:

- Construcția și/sau reconstrucția sistemelor de alimentare cu apă și de canalizare.
- Monitorizarea calității solurilor și apelor de suprafață s-a efectuat de Serviciul Hidrometeorologic de Stat și Agenția Relații Funciare și Cadastru. Monitorizarea calității apelor subterane este efectuată de Agenția pentru Geologie „AGeoM” la 175 sonde de observații. Serviciul Hidrometeorologic de Stat a efectuat monitorizarea calității solului privind conținutul poluanților de bază și specifici în 10 raioane ale republicii, cu evidența sistematică a gradului de poluare a solurilor cu pesticide, metale grele, etc.
- Modificarea legislației în vigoare: Legea nr. 213 din 13 iulie 2006 pentru modificarea și completarea Codului subsolului; Legea nr. 94 din 5 aprilie 2007 cu privire la rețeaua ecologică națională; Regulamentul privind modul de transmitere în folosință a zăcămintelor de substanțe minerale utile pentru valorificare industrial, Legea nr. 325 din 15 decembrie 2005 cu privire la Cartea Roșie a Republicii Moldova; Legea nr. 149 din 8 iunie 2006 privind fondul piscicol, pescuitul și conservarea resurselor biologice acvatice; Legea nr. 94 din 5 aprilie 2007 cu privire la rețeaua ecologică; ș.a. Prin Hotărârea Guvernului nr. 1155 din 20 octombrie 2004 a fost aprobată și se implementează Strategia cu privire la reducerea și eliminarea poluanților organici persistenti și Planul Național de implementare a Convenției de la Stockholm privind poluanții organici persistenti.
- Implementarea Programului de stat de regenerare și împădurire a terenurilor din Fondul forestier pentru anii 2003-2020.

Acțiune nerealizată:

- Nu a fost adoptat nici un act cu referire la Crearea Parcului Național „Nistrul de Jos”

Recomandări:

- Elaborarea Planului de acțiuni pentru implementarea în Republica Moldova a Convenției de la Arhus privind accesul la informație, justiție și participarea publicului la luarea deciziilor în domeniul mediului.
- Elaborarea și implementarea unui program național de gestionare a substanțelor chimice toxice.
- Promovarea aplicării procedurilor de Evaluare Strategică de Mediu (ESM) la nivel național. Ratificarea Protocolului privind ESM.

Capitolul 6. În domeniul asigurării dreptului la informație, libertății opiniei și exprimării

a) dreptul la informație, libertatea opiniei și exprimării

Pentru implementarea acestui subcapitolau **fost realizate** următoarele acțiuni principale:

- Adoptarea legislației relevante: Adoptarea Legii nr. 220 din 19 octombrie 2007, privind înregistrarea de stat a persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali; Adoptarea Legii nr. 17 din 15 februarie 2007 cu privire la protecția datelor cu caracter personal; Adoptarea Codul audiovizualului, prin Legea nr. 260 din 27 iulie 2006 (interzicerea difuzării de programe care conțin orice formă de incitare la ură pe considerente de rasă, religie, naționalitate, sex, ș.a.).
- Completarea cadrului legal cu prevederi ce țin de nedivulgarea surselor de informație, în conformitate cu Recomandarea nr. 2000(7) a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei.

Acțiune nerealizată:

- Modificarea art.32 alin. (3) din Constituție în corespundere cu Convenția europeană pentru drepturile omului și libertățile fundamentale.

Recomandări:

- 1) Evaluarea actualității modificării legislației în domeniul asigurării dreptului la informație, libertatea opiniei și exprimării.
- 2) Elaborarea și implementarea unor programe de stat privind facilitarea accesului la informație pentru populația din zonele rurale și alte categorii care necesită un tratament special din partea societății, inclusiv prin promovarea utilizării limbajului mimico-gestual dar și a informației accesibile pentru persoanele cu dizabilități.
- 3) Modificarea Legii presei întru sporirea responsabilității jurnaliștilor pentru mediatizarea informației neverificate și incorecte.

b) protecția datelor personale

Pentru implementarea acestui subcapitolau **fost realizate** următoarele acțiuni principale:

- Adoptarea Legii nr. 17 din 15 februarie 2007 cu privire la protecția datelor cu caracter personal. Au fost elaborate mecanismele pentru protecția datelor cu caracter personal în cadrul prelucrării automatizate ale acestora, stabilită procedura de acces la informațiile respective, au fost elaborate cerințele de asigurare a protecției informației în perioada transmiterii datelor cu caracter personal prin rețelele de legătură publice.

Nu au fost realizate:

- Concepția cu privire la protecția datelor personale în Republica Moldova.
- Elaborarea și implementarea unor programe de stat privind facilitarea accesului la informație pentru populația din zonele rurale și alte categorii care necesită un tratament special din partea societății

Recomandări:

- Elaborarea și stabilirea criteriilor privind: (i) delimitarea informației ce ține de viața privată de problemele ce constituie interes public deosebit, (ii) protecția informației despre familie și viața intimă, (iii) datele, informațiile cu accesibilitate limitată în contextul prevederilor Legii accesului la informație.
- Asigurarea implementării eficiente a mecanismelor de interzicere a propagandei violenței, pornografiei, discriminării de sex în mass-media.
- Elaborarea și implementarea mecanismului de facilitare a accesului la informație pentru populația din zonele rurale și alte categorii care necesită un tratament special din partea societății.

Capitolul 7. În domeniul asigurării dreptului la viață, la integritate fizică și psihică

a) dreptul la libertate și integritate personală

Pentru implementarea acestui subcapitolau **fost realizate** următoarele acțiuni principale:

- Crearea condițiilor de deținere a persoanelor reținute, arestate sau condamnate, în conformitate cu prevederile Standardelor minime de detenție. La 29 mai 2006, Guvernul Republicii Moldova a aprobat Normele minime de alimentare zilnică a deținuților și de eliberare a detergentilor.
- Introducerea funcției de lucrător medical în cadrul comisariatelor de poliție pentru examinarea medicală a persoanelor aflate în custodia poliției. În toate izoloarele de detenție provizorie a Comisariatelor de poliție a fost asigurat introducerea funcției de lucrător medical.
- Facilitarea accesului societății civile la informația privind situația din locurile de detenție pentru combaterea tratamentelor inumane și degradante.

Acțiuni nerealizate:

- Crearea mecanismului de supunere obligatorie unui examen medical independent a persoanelor aduse și închise în izoloarele de detenție preventivă, în izoloarele de urmărire penală și în alte locuri de detenție și a mecanismului de efectuare a expertizei medicale la cererea persoanei în detenție
- Transmiterea izoloarelor de detenție preventivă de la Ministerul Afacerilor Interne la Ministerul Justiției și Departamentul Instituțiilor Penitenciare. Această prevedere nu a fost

executată nici prin adoptarea Hotărârii Guvernului nr.1624 din 31 decembrie 2003 cu privire la aprobarea Concepției reformării sistemului penitenciar și a Planului de măsuri pe anii 2004-2020.

Recomandări:

- 1) Analiza oportunității creării unei instituții medicale independente în cadrul instituțiilor penitenciare pentru excluderea subordonărilor din sistemul penitenciar.
- 2) Asigurarea implementării transiterii izolatoarelor de detenție preventivă de la Ministerul Afacerilor Interne la Ministerul Justiției și Departamentul Instituțiilor Penitenciare.

b) prevenirea și combaterea traficului de ființe umane

Pentru implementarea acestui subcapitol **fost realizate** următoarele acțiuni principale:

- Adoptarea Legii nr. 241 din 20 octombrie 2005 privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane.
- Elaborarea de programe pentru asigurarea asistenței sociale și protecției victimelor, reintegrării lor sociale și economice: prin Hotărârea Guvernului nr. 817 din 11 iulie 2008 a fost instituit Centrul de asistență și protecție a victimelor și potențialelor victime ale traficului de ființe umane; Aprobarea Planului Național pentru Prevenirea și Combaterea Traficului de Ființe Umane, ș.a.

Recomandări:

- Asigurarea implementării Legii nr. 241 din 20 octombrie 2005 privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane și funcționalității programelor pentru asigurarea asistenței sociale și protecției victimelor, reintegrării lor sociale și economice.

c) dreptul la apărare

Pentru implementarea acestui subcapitol **au fost realizate** următoarele acțiuni:

- Modificarea și completarea legislației cu norme care ar prevedea expres obligația poliției de a aduce de îndată la cunoștință motivul reținerii sau arestării, de a proteja viața și sănătatea persoanelor reținute sau arestate, interzicerea aplicării torturii, provocării de suferințe fizice ori psihice pentru a obține informații sau mărturisiri.
- La 26 iulie 2007 a fost adoptată Legea nr. 198 privind asistența juridică garantată de stat.

Recomandări:

- Asigurarea de către Procuratura Generală, în limita competenței de conducere, exercitare și supraveghere a urmăririi penale, a aplicării corespunzătoare a normelor procesuale și a metodelor legale în cadrul urmăririi penale.
- Urgentarea construcției caselor de arest pentru a delimita competența de deținere de cea de urmărire penală.

Capitolul 8. În domeniul asigurării dreptului la protecție socială

a) Prevederi generale

Pentru implementarea acestui subcapitol **au fost realizate** următoarele acțiuni principale:

- La 13 iunie 2008 a fost adoptată Legea nr. 133 cu privire la ajutorul social, care are drept scop asigurarea unui venit lunar minim garantat familiilor defavorizate, prin acordarea ajutorului social stabilit în conformitate cu evaluarea venitului global mediu lunar al familiei și necesitatea de asistență socială.
- Au fost stabilite și dezvoltate parteneriate eficiente dintre structurile de stat și organizațiile nonguvernamentale pentru asigurarea prioritară cu ajutor umanitar a persoanelor cu venituri mici.

Practic, activitățile care vizau asigurarea minimumului de existență **nu au fost realizate**. Motivele invocate au fost explicate prin faptul că conceptul „minimumul de existență” nu este relevant în condițiile în care politica socială a statului se bazează pe categorii dar nu pe testarea venitului familiei și nu acoperă minimumul de existență al populației. Nu a fost realizată o monitorizare

comprehensivă a respectării drepturilor omului în instituțiile de stat pentru persoanele social-vulnerabile.

Recomandări:

- La elaborarea unui proiect de lege cu privire la minimum de existență trebuie să se implice experți din diferite domenii: economie, protecție socială, drepturile omului pentru ca să se asigure respectarea normelor de existență umană, decentă.
- Monitorizarea activităților de îmbunătățire a condițiilor de trai în instituțiile sociale.
- Stabilirea parteneriatelor între instituții de stat și private, pentru rezolvarea problemelor existente în cadrul Centrului de plasare temporară a persoanelor fără loc de trai.

b) dreptul persoanelor în etate la protecție socială

Pentru implementarea acestui subcapitol **au fost realizate** următoarele acțiuni principale:

- Acordarea dreptului de pensionare la atingerea vârstei de pensionare, având un stagiu de muncă de cel puțin 15 ani, în conformitate cu normele regionale și internaționale;
- Au fost întreprinse eforturi pentru stabilirea pensiilor de vârstă în proporție de cel puțin 40% din venitul asigurat

Recomandări:

- Revizuirea modalității de calcul a pensiilor de vârstă, luându-se în considerare principiul asigurării minimumului de existență, meritului și echității.

c) dreptul la protecție socială al persoanelor cu deficiențe fizice, mintale și psihice

Pentru implementarea acestui subcapitol **au fost realizate** următoarele acțiuni principale:

- Aprobarea Programului național de reabilitare și integrare socială a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2007 – 2009 (Hotărârea Guvernului nr. 459 din 25 aprilie 2007).
- Efectuate cercetărilor științifice și instruirea specialiștilor în domeniul reabilitării medicale, profesionale și sociale a persoanelor cu necesități speciale și al prevenirii invalidității.
- Prin Hotărârea Guvernului nr. 1421 din 18 decembrie 2006 a fost aprobat Nomenclatorul meseriilor pentru instruirea și pregătirea cadrelor în învățământul secundar profesional.
- În scopul integrării pe piața forței de muncă a invalizilor de gr. III, precum și de gr. I – II, apți pentru a îndeplini anumite munci, au beneficiat de servicii de informare și orientare profesională 273 de persoane din care 38 au absolvit cursurile de formare profesională (15 persoane – invalizi de gr. I – II, 23 de persoane – invalizi de gr. III).
- Anual, conform Legii bugetului de stat pe anul 2008, Ministerului Protecției Sociale, Familiei și Copilului i-au fost alocate surse financiare pentru compensarea parțială a contribuțiilor de asigurări sociale de stat obligatorii pentru Societatea Orbilor și Societatea Invalizilor.

Nu au fost întreprinse eforturi pentru a evalua rezultatele Programelor locale de reabilitare și integrare socială a persoanelor cu dizabilități.

Recomandări:

- Efectuarea unei evaluări comprehensive a implementării programelor naționale de reabilitare și integrare socială a persoanelor cu dizabilități.
- ANOFM trebuie să efectueze programe proactive, focusate asupra persoanelor cu dizabilități, nu în general asupra persoanelor vulnerabile.
- Elaborarea și adoptarea legislației privind antreprenoriatul social, cu atenție deosebită asupra facilităților pentru toate organizațiile care contribuie la incluziunea în câmpul muncii a persoanelor cu dizabilități.

Capitolul 9. În domeniul asigurării drepturilor minorităților naționale

Pentru implementarea acestui Capitol **au fost realizate** următoarele acțiuni principale:

- Asigurarea învățării limbii de stat în instituțiile de învățământ mediu de specialitate și superior în grupe cu instruire în limba rusă.

- Crearea în instituțiile de învățământ mediu de specialitate și superior de stat a grupelor cu predare în limba rusă pentru toate disciplinele.

Următoarele acțiuni **nu au fost realizate**:

- Dezvoltarea cadrului juridic în domeniul asigurării drepturilor minorităților naționale, prin intermediul (i) ajustării legislației la standardele Cartei Europene a limbilor regionale sau minoritare și (ii) ratificării Convenției CSI din 21 octombrie 1994 privind asigurarea drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale.
- Elaborarea curriculei și manualelor de limbă și literatură ucraineană, bulgară și găgăuză pentru școli cu instruire în limba de stat
- Studierea problemei privind predarea limbii romani în unele instituții de învățământ.

Recomandări:

- Ratificarea Cartei Europene a limbilor regionale sau minoritare și ajustarea legislației naționale în concordanță cu prevederile acesteia.
- Efectuarea recensământului prin prisma drepturilor omului, cu atenție sporită asupra mai multor aspecte, inclusiv posibilitatea de a introduce mai multe opțiuni ce vizează apartenența etnică a respondenților.
- Asigurarea învățării limbilor ucrainene, bulgare și găgăuze în localitățile în care locuitorii de naționalitate respectivă constituie o parte considerabilă din populație.

Capitolul 10. În domeniul asigurării drepturilor copilului

Pentru implementarea acestui capitol **au fost realizate** următoarele acțiuni principale:

- Modificarea Codului familiei (vârsta minimă pentru căsătorie a fetelor la același nivel cu a băieților; dreptul copilului la protecția pedepsei corporale; noi forme de protecție pentru copiii rămași fără ocrotire părintească (asistența parentală profesionistă); divizarea eficientă a structurilor abilitate cu responsabilitățile corespunzătoare la toate nivelele de administrare în vederea consolidării cadrului instituțional, ș.a.), Legea nr. 241 din 20 octombrie 2005 privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane, Planul național de prevenire și combatere a traficului de ființe umane pe anii 2008-2009, Codul de procedură penală în Titlul III Proceduri speciale Capitolul I, Elaborarea standardelor minime de calitate și a Regulamentului-tip pentru centrele de zi pentru copiii cu dizabilități, ș.a.
- Adaptarea programelor de educație generală și profesională, a programelor de reabilitare psihosocială în lucrul cu copiii implicați în sistemul de justiție, cu cei aflați în detenție.
- Echivalarea activității unuia dintre părinții care au la întreținere unul sau mai mulți copii invalizi până la vârsta de 18 ani cu genuri de muncă social-utilă remunerată.
- Studierea posibilității creării institutului „Avocat al copilului”.
- Crearea instituțiilor de alternativă instituționalizării pentru reintegrarea și reabilitarea copiilor în situații de risc.
- Perfecționarea sistemului de colectare a datelor statistice despre copil și familie și analiza sistematică a datelor segregate pentru toate domeniile acoperite de Convenția cu privire la drepturile copilului.
- Elaborarea și implementarea programului de protecție a copilului împotriva informațiilor nocive.

Acțiuni nerealizate:

- Echivalarea activității unuia dintre părinții care au la întreținere unul sau mai mulți copii invalizi până la vârsta de 18 ani cu genuri de muncă social-utilă remunerată.

Recomandări:

- Asigurarea împuternicirilor Avocatului copilului la același nivel ca și ceilalți avocați parlamentari.
- Standardele minime de calitate și a regulamentului – tip pentru centrele maternale și Standardele minime de calitate și regulamentul tip pentru Centrele de zi pentru copii cu dizabilități nu au fost aprobate prin Hotărâre de Guvern.

Capitolul 11. În domeniul asigurării drepturilor femeii

a) șanse egale pentru bărbați și femei

Pentru implementarea acestui subcapitol **au fost realizate** următoarele acțiuni principale:

- Adoptarea Legii nr. 5 din 9 februarie 2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse egale între femei și bărbați.
- Susținerea graficelor flexibile de lucru, în egală măsură, accesibile bărbaților și femeilor care au copii minori.

Nu au fost realizate următoarele activități:

- Introducerea institutului ombudsman pentru șanse egale.
- Crearea mecanismelor de asigurare a parității de sex în structurile puterii de stat și organele executive de toate nivelurile.
- Restabilirea activității Subcomisiei pentru șanse egale a Parlamentului.
- Elaborarea metodologiei și mecanismului de depistare, identificare și lichidare a cazurilor de comportament și de atitudine discriminatorie față de femei și bărbați în familie și societate.
- Expertiza manuscriselor de manuale pentru școlile de cultură generală și a materialelor didactice din perspectiva egalității sociale între sexe.

Recomandări:

- Adoptarea cotei minime de reprezentare pentru ambele sexe pe listele de candidați în Parlament și Guvern.
- Instituirea în cadrul Parlamentului a unei comisii cu responsabilități clare pentru asigurarea și promovarea egalității de gen, această sintagmă sau echivalentul său să se regăsească și în denumirea comisiei.
- Expertizarea manualelor școlare din perspectiva egalității de gen.
- Elaborarea și aprobarea unui Program (Strategii) de Dezvoltare a Antreprenoriatului Feminin în Moldova. Crearea unui Fond giratoriu pentru creditarea femeilor în afaceri, în special pentru crearea și dezvoltarea afacerilor în zonele rurale.

b) Prevenirea violenței față de femei

Pentru implementarea acestui subcapitol **au fost realizate** următoarele acțiuni principale:

- Adoptarea Legii nr. 45 din 1 martie 2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie.
- Consolidarea sistemului polițienesc de sector în luptă cu violența domestică, prin instruire.
- Extinderea rețelei de centre de refugii sociale pentru victimele violenței domestice.

În perioada implementării PNADO 2004-2008 **nu au fost create** serviciile de reabilitare a bărbaților agresivi în propria familie, precum și a programelor de instruire.

Recomandări:

- Îmbunătățirea legislației prin introducerea următoarelor prevederi: (1) posibilitatea emiterii în regim de urgență a ordonanței de protecție, (2) stabilirea modalității de compensare pentru victimele violenței domestice, (3) finanțarea Centrelor de Asistență și Protecție, (4) Măsuri mult mai dure pentru atragerea la răspundere penală a agresorilor.
- Semnarea și ratificarea Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței în familie (Convenția de la Istanbul).
- Sporirea alocațiilor publice pentru extinderea serviciilor și programelor destinate atât victimelor violenței domestice cât și agresorilor.

Capitolul 12. În domeniul asigurării dreptului la libertatea de a nu fi discriminat după criteriul orientării sexuale

Pentru implementarea acestui capitol **au fost realizate** următoarele acțiuni principale:

- Elaborarea proiectului Legii privind prevenirea și combaterea discriminării.

Acțiuni nerealizate:

- Modificarea cadrului legislativ pentru asigurarea respectării drepturilor minorităților sexuale

Recomandări:

- Îmbunătățirea cadrului legislativ în materie de nediscriminare, inclusiv: (i) Modificarea și completarea Codului penal, Codului Contravențional și Codului de Procedură Penală prin prisma recomandărilor ECRI în domeniul prevenirii și combaterii infracțiunilor motivate de prejudecată; (ii) Modificarea Legii cu privire la asigurarea egalității pentru abilita Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității cu atribuția de aplicare a sancțiunilor.

Capitolul 13. În domeniul asigurării drepturilor militarilor

Pentru implementarea acestui capitol **au fost realizate** următoarele acțiuni principale:

- Adoptarea legislației relevante: Adoptarea Legii nr. 162 din 22 iulie 2005 cu privire la statutul militarilor; Hotărârea Guvernului nr. 650 din 12 iunie 2006 privind salarizarea militarilor, efectivului de trupă și corpului de comandă angajați în serviciul organelor apărării naționale, securității statului și ordinii publice; Hotărârea Guvernului nr. 941 din 17.08.2006 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de îndeplinire a serviciului militar în Forțele Armate; Hotărârea Guvernului nr. 1042 din 19 septembrie 2007 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la reconversia profesională și adaptarea socială a militarilor care îndeplinesc serviciul militar prin contract și a cetățenilor trecuți în rezervă (retragere); Hotărârea Guvernului nr. 1428 din 18 decembrie 2007 privind asigurarea cu locuințe a militarilor Armatei Naționale; ș.a.
- Crearea Comisiilor interne în domeniul respectării și promovării drepturilor militarilor în cadrul aparatului central al Departamentului trupelor de Grăniceri și în unitățile militare din subordine.
- Acordarea asistenței psihologice recruților încorporați și militarilor în termen conform Regulamentului pregătirii psihologice a militarilor Armatei Naționale, aprobat prin ordinul Ministrului apărării.

Nu au fost realizate:

- Elaborarea și implementarea unui program de dezvoltare a sistemului de apărare a drepturilor militarilor.
- Desfășurarea studiilor practice în domeniul influenței agresivității, fobiilor, factorilor nocivi ai mediului, situațiilor extreme asupra psihicului militarilor

Recomandări:

- Elaborare a studiilor practice în domeniul influenței agresivității, fobiilor, factorilor nocivi ai mediului, situațiilor extreme asupra psihicului militarilor.

Capitolul 14. În domeniul asigurării drepturilor deținuților

Pentru implementarea acestui capitol **au fost realizate** următoarele acțiuni principale:

- Efectuarea reparațiilor curente. În anumite penitenciare au fost realizate reparații capitale ale unor spații speciale.
- La 16 august 2004 a fost adoptată Legea nr. 278 privind amnistia în legătură cu aniversarea a X-a de la adoptarea Constituției RM. În legătură cu declararea anului 2008 anul tineretului, a fost adoptată o lege privind amnistia.
- Acordarea asistenței medicale gratuite, procurarea medicamentelor și echipamentului medical. Încheierea contracte de prestare a serviciilor ce țin de investigarea și acordarea asistenței medicale cu instituțiile medico-sanitare.
- Continuarea activităților de implementare a tratamentului cu Metadonă și realizarea programului de tratament antiretroviral al persoanelor cu HIV/SIDA avansată. Asigurarea

bolnavilor de tuberculoză pulmonară și extrapulmonară cu acces la examinările medicale necesare, și asigurarea la nivel de 100% cu medicamente antituberculoase.

- Încadrarea condamnaților la muncă în penitenciarele din localitățile Lipcani (r. Edineț), Rusca (r. Hîncești), Brănești (r. Orhei), Pruncul și Cricova (mun. Chișinău).
- Asigurarea procesului de învățământ la Academia „Ștefan cel Mare” pentru viitorii colaboratori ai DIP.

Acțiuni nerealizate:

- Construirea unui izolator de urmărire penală la Chișinău și finalizarea construcției izolatorului de urmărire penală din Bălți.
- Reconstruirea parțială a clădirilor pentru întreținerea condamnaților în încăperi de tip celulă: penitenciarul nr. 6 din Soroca; penitenciarul nr. 4 din Cricova; penitenciarul nr. 15 din Taraclia; penitenciarul nr. 9 din Pruncul.
- Asigurarea procesului instructiv-educativ de la distanță pentru adolescenții care vor să-și continue studiile ori să dobândească o altă profesie decât aceea oferită în penitenciar.

Recomandări:

- Evaluarea necesității de construire a izolatoarelor de urmărire penală la Chișinău sau Bălți. Luarea în considerare a construirii caselor de arest.
- Asigurarea unei politici de cooperare durabile cu agenții economici pentru asigurarea implicării condamnaților/condamnatelor în muncă. Diversificarea sortimentului de produse prin asigurarea unei completivități cu produse similare.
- Evaluarea necesității de menținere a instituțiilor penitenciare în numărul existent, luând în considerare necesitatea asigurării condițiilor decente și asigurarea sporirii nivelului de securitate a condamnaților și personalului.
- Efectuarea unui studiu de evaluare a nivelului de securitate din punct de vedere al condamnaților și al personalului.
- Aplicarea unor metode de stimulare a minorilor aflați în detenție pentru frecventarea orelor de studii și a sălilor de sport. Elaborarea și implementarea unui proces de studii la distanță.

Capitolul 15. În domeniul asigurării drepturilor migranților și refugiaților

Pentru implementarea acestui capitol **au fost realizate** următoarele acțiuni principale:

- Adoptarea legislației relevante, printre care: Legea nr. 180 din 10 iulie 2018 cu privire la migrația de muncă; Hotărârea Guvernului nr. 40 din 12 ianuarie 2007 privind crearea Sistemului informațional integrat automatizat în domeniul migrației; Semnarea la 5 iunie 2008 a Declarației Comune privind Parteneriatul de Mobilitate între Republica Moldova și Uniunea Europeană.
- Elaborarea proiectelor de Protocolul între Guvernul Republicii Moldova și alte state în domeniul muncii, migrației de muncă, reglementarea fluxurilor migratorii ale forței de muncă, activitatea de muncă și protecția socială, etc.
- Acordarea serviciilor de consultanță solicitanților de azil, refugiaților și beneficiarilor de protecție umanitară despre ofertele de muncă precum și facilitarea angajării în câmpul muncii.

Recomandări:

- Asigurarea aplicabilității protocoalelor semnate între Guvernul Republicii Moldova și alte state în domeniul muncii, migrației de muncă, reglementarea fluxurilor migratorii ale forței de muncă, activitatea de muncă și protecția socială, etc.
- Elaborarea și implementarea unor programe de adaptare și integrare socială a persoanelor care au obținut statutul de refugiat.

PARTEA III. ACȚIUNI ÎN DOMENIUL PERFECTIONĂRII LEGISLAȚIEI CU PRIVIRE LA DREPTURILE OMULUI ȘI A MECANISMELOR DE PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI

Capitolul 1. În domeniul perfecționării sistemului organelor de stat pentru protecția drepturilor omului

a) sistemul judiciar

Pentru implementarea acestui sub-capitol **au fost realizate** următoarele acțiuni principale:

- Includerea citării în Codul de Procedură Penală și Codul de Procedură Civilă.
- În anul 2006 a fost introdus Programul computerizat de gestionare a dosarelor. În 2008 acesta se afla la etapa de testare.
- Elaborarea de noi formulare statistice în domeniile respective și modificarea fișelor de evidență statistică.
- Aprobarea Strategiei naționale de prevenire și combatere a corupției și Planul de acțiuni pentru realizarea Strategiei naționale de prevenire și combatere a corupției din 16 decembrie 2004.
- Instituirea a două birouri ale avocaților publici, în baza Legii privind asistența juridică garantată de stat.
- Fondarea Institutului Național al Justiției, prin Legea nr. 152 din 8 iunie 2006.

Acțiuni nerealizate:

- Examinarea posibilității modificării Legii cu privire la Curtea Constituțională pentru acordarea către cetățeni a dreptului de sesizare a Curții Constituționale.
- Instituirea unei rețele informaționale unitare de evidență a procedurilor de executare a hotărârilor judecătorești, la nivel central și local.
- Asigurarea protecției drepturilor victimelor activităților criminale, martorilor și părții civile.

Recomandări:

- Modificarea rapoartelor statistice în corespundere cu modificările intervenite în sistem. Datele statistice trebuie să genereze date și analize relevante pentru a înțelege funcționarea sistemului judecătoresc.

b) instituția națională pentru apărarea și promovarea drepturilor omului

Pentru implementarea acestui sub-capitol **au fost realizate** următoarele acțiuni principale:

- Aprobarea Regulamentului privind activitatea coordonatorului în domeniul omului (Hotărârea Guvernului nr. 3 din 2 ianuarie 2007).
- Adoptarea actelor normative relevante - Legea nr. 56 din 20 martie 2008 privind modificarea și completarea unor acte legislative (în special a Legii nr.1349 din 17 octombrie 1997 cu privire la avocații parlamentari) și Hotărârea Parlamentului nr. 57 din 20 martie 2008 cu privire la aprobarea Regulamentului Centrului pentru drepturile omului, a structurii, efectivului-limită și modului de finanțare a acestuia.
- În anul 2007 a fost instituit Consiliul consultativ al organizațiilor neguvernamentale pe lângă Centrul pentru Drepturile Omului.

Acțiuni nerealizate:

- Organizarea activității permanente a Consiliului coordonator al organizațiilor non-guvernamentale pe lângă Centrul pentru Drepturile Omului.
- Organizarea activității permanente a Consiliului experților pe lângă Centrul pentru Drepturile Omului.

Recomandări:

- Examinarea posibilității de a reinstitui funcția de coordonator în domeniul drepturilor omului. Funcția de coordonator trebuie să implice atribuții clare și remunerare adecvată.
- Înlăturarea impedimentelor pentru a permite audierea raportului Ombudsmanului în Plenul Parlamentului.

- Asigurarea Oficiului avocatului poporului cu resursele financiare adecvate în conformitate cu prevederile Principiilor de la Paris cu privire la activitatea instituțiilor naționale de protecție a drepturilor omului.

PARTEA IV. ACȚIUNI ÎN DOMENIUL PROMOVĂRII DREPTURILOR OMULUI

Pentru implementarea acestei părți din PNADO 2004-2011 **au fost realizate** următoarele acțiuni principale:

- Implementarea programelor educaționale cu privire la drepturile omului, a copiilor, elevilor, studenților. Au fost inventariate resursele curriculare și umane profesionale destinate pregătirii specialiștilor cu studii universitare în aspectul drepturilor omului.
- Elaborarea curriculumului opțional „Noi și Legea”. Introducerea disciplinei și curriculumului în domeniul drepturilor omului în cadrul facultăților de drept.
- Bugetele școlare trebuie să includă fonduri de achiziție a resurselor informaționale privind drepturile omului.

Acțiuni nerealizate:

- Formarea inițială și continuă a profesorilor școlari și universitari pentru educația cu privire la drepturile omului.
- Atestarea tuturor categoriilor de specialiști după criteriul „drepturile omului”.

Recomandări:

- Elaborarea Concepției asupra educației cu privire la drepturile omului în Republica Moldova
- Elaborarea de către fiecare APC a planurilor de integrare a drepturilor omului în sectorul corespunzător, atât la nivel de politici, cât și sub aspectul popularizării drepturilor omului.
- Consolidarea capacității civile de a monitoriza și elabora analize relevante privind implementarea drepturilor omului.
- Asigurarea durabilității campaniilor de informare în masă despre respectarea drepturilor omului, accesului la justiție și altor domenii relevante.

PARTEA V. MONITORIZAREA IMPLEMENTĂRII PLANULUI NAȚIONAL DE ACȚIUNI ÎN DOMENIUL DREPTURILOR OMULUI

Organul responsabil de monitorizarea implementării Planului Național de Acțiuni în domeniul Drepturilor Omului este Comitetul coordonator pentru elaborarea și realizarea Planului Național de Acțiuni în domeniul Drepturilor omului, înființat prin Hotărârea Parlamentului nr.790 din 28 decembrie 2001. Comitetul coordonator este abilitat să propună, după caz, Parlamentului completarea și modificarea Planului național.

Pentru a acorda asistență în realizarea PNADO, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare în Moldova a lansat, în 2004, Proiectul „Susținere în implementarea PNADO” (în continuare „Proiectul”), implementat în parteneriat cu Comisia pentru drepturile omului și relații interetnice a Parlamentului Republicii Moldova. Scopul proiectului a fost să contribuie la consolidarea capacităților Parlamentului și Guvernului Republicii Moldova de a respecta, promova și apăra mai bine drepturile omului.

În 2005 și 2006, Proiectul a acordat asistență autorităților publice locale de nivelul II la organizarea a 35 mese rotunde raionale. În cadrul acestor evenimente, autoritățile centrale și experți independenți au prezentat rapoarte cu privire la realizarea PNADO. În perioada 2006 - 2009, Comisia pentru drepturile omului a Parlamentului Republicii Moldova a organizat cel puțin 13 audieri publice. Rapoartele experților independenți au fost prezentate anual Guvernului și Comisiei parlamentare pentru drepturile omului.

Unul din obiectivele stipulate în Cadrul Națiunilor Unite de asistență pentru dezvoltare (2007–2011), semnat de Guvernul Republicii Moldova și Agențiile ONU, prevede consolidarea

capacităților de monitorizare și raportare cu privire la respectarea drepturilor omului. În scopul realizării acestui obiectiv, Proiectul PNUD a realizat ateliere de instruire pentru funcționarii din autoritățile publice centrale și locale, responsabili de coordonarea și implementarea PNADO, reprezentanții ONG și mediului academic. Au fost elaborate și diseminate materiale metodice despre monitorizarea și evaluarea PNADO.

PROIECT

Capitolul II. Implementarea PNADO 2011 – 2014

Capitolul 1. Aderarea la instrumentele juridice internaționale în domeniul drepturilor omului

La capitolul de aderare la instrumente juridice internaționale, indicatorul „convenții ratificate” nu a fost atins, la fel ca și indicatorul „proiecte de legi elaborate și adoptate”.

În același timp, au fost realizate studii de fezabilitate, care vin să faciliteze ratificarea convențiilor în viitorul apropiat, după cum urmează:

- În 2012, Biroul Relații Interetnice (BRI) a efectuat un studiu privind oportunitatea ratificării Cartei europene a limbilor regionale și minoritare de către Republica Moldova, care în concluzia generală a recomandat ratificarea Cartei Europene a Limbilor Regionale sau Minoritare (CELRM) de Parlamentul Republicii Moldova.
- În același timp, un studiu de fezabilitate privind oportunitatea ratificării Protocolului Opțional la Pactul Internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale a fost efectuat cu sprijinul Oficiului Înaltului Comisar ONU pentru Drepturile Omului (OHCHR) la solicitarea Ministerului Muncii, Protecției Sociale și al Familiei. Conform constatărilor preliminare ale acestuia se indică faptul că ratificarea Protocolului Opțional este fezabilă.
- A fost definitivat setul de materiale necesare pentru ratificarea Convenției internaționale privind protecția tuturor persoanelor împotriva disparițiilor forțate¹³.
- În rezultatul examinării Studiului privind necesitatea racordării legislației naționale la Acordul cu privire la privilegiile și imunitățile Curții Penale Internaționale, pentru a asigura executarea hotărârilor organelor convenționale ale ONU, vor fi inițiate procedurile interne în vederea aderării la Acord.
- Cu suportul financiar al Oficiului Înaltului Comisar ONU pentru Drepturile Omului, a fost elaborat Studiul privind aplicarea practică a sistemului de tutelă în RM.¹⁴
- În același capitol, a fost inclusă și acțiunea realizată privind elaborarea Raportului național intermediar de realizare a recomandărilor Evaluării Periodice Universale. Raportul național intermediar de realizare a recomandărilor Evaluării Periodice Universale (UPR)¹⁵ a fost elaborat. Există de asemenea rapoarte pregătite de organizații ale societății civile privind progresele de implementare a recomandărilor Evaluării Periodice Universale¹⁶.

Acțiunile nerealizate:

- Efectuarea unui studiu privind oportunitatea ratificării Convenției Consiliului Europei asupra relațiilor personale care privesc copiii.
- Elaborarea proiectului de lege privind ratificarea Acordului cu privire la privilegiile și imunitățile Curții Penale Internaționale.
- Nepromovarea proiectului de lege pentru ratificarea Convenției internaționale privind protecția tuturor persoanelor împotriva disparițiilor forțate.

Recomandări:

- Ratificarea Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare.
- Elaborarea proiectului de lege privind ratificarea Convenției Consiliului Europei privind adopția de copii.

¹³ Ord. MAI nr. 344 din 06.12.13; acț. 1

¹⁴ <http://www.un.md/publicdocget/40/>

¹⁵ http://justice.gov.md/public/files/drepturile_omului/midterm_report_UPR_revazut.pdf.

¹⁶ RAPOARTE DE MONITORIZARE a progreselor obținute de Republica Moldova în implementarea recomandărilor adresate în cadrul mecanismului ONU de Revizuire Universală Periodică pentru perioada octombrie 2011 – decembrie 2012 și ianuarie – octombrie 2013 (<http://cido.org.md/attachments/article/106/UPR%20Report%20Oct%202013.pdf>)

- Efectuarea unui studiu privind oportunitatea ratificării Protocolului opțional la Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități.
- Revizuirea oportunității Ratificării Protocolului Opțional la Pactul Internațional privind Drepturile Economice Sociale și Culturale conform recomandărilor internaționale.

Capitolul 2. Asigurarea accesului la informație, a libertății de exprimare, a libertății întrunirilor și a libertății de asociere

Acțiuni realizate:

- Un succes în asigurarea libertății privind întrunirile pașnice se atestă în timpul evenimentului „marșul egalității”, organizat în 23 mai 2014, care, după părerea experților internaționali, a marcat un progres în aplicarea legislației, deoarece pentru prima dată autoritățile „au rezistat presiunii negative și au asigurat dreptul tuturor persoanelor la folosirea egală a spațiilor publice”¹⁷.
- ANRCTI a afișat pe pagina web¹⁸ informații cu privire la procedura de asigurare și realizare a dreptului constituțional de acces la informație, precum și la procesul asigurării transparenței în procesul decizional din cadrul ANRCETI și raporturile ei cu cetățenii, cu asociațiile constituite în corespundere cu legea, cu alte părți interesate în vederea participării la procesul decizional.
- Rapoartele privind monitorizarea gradului de implementare de către APC-uri și APL-uri a Legii privind transparența în procesul decizional se elaborează și se plasează, anual, pe pagina electronică a Cancelariei de Stat.¹⁹

Acțiuni nerealizate:

- Efectuarea unui Studiu privind exercitarea de către grupurile dezavantajate a dreptului la libertatea întrunirilor.
- Elaborarea programului de digitalizare a materialelor consacrate drepturilor omului aflate în Biblioteca Națională, la Academia de Științe a Moldovei, la Serviciul de Stat de Arhivă, în instituțiile educaționale și în posesia organelor de drept.
- Efectuarea unui studiu privind calitatea implementării cadrului legislativ ce reglementează activitatea mass-mediei din perspectiva reflectării.

Recomandări:

- Efectuarea unui studiu privind exercitarea de către grupurile dezavantajate a dreptului la libertatea întrunirilor.
- Inițierea procedurii de completare a Constituției cu dispoziții privind asigurarea libertății de asociere.
- Efectuarea unui studiu privind calitatea implementării cadrului legislativ ce reglementează activitatea mass-mediei din perspectiva reflectării volumului de emisie rezervat programelor în limbile minorităților naționale.

Capitolul 3. Consolidarea justiției și a instituțiilor pentru protecția drepturilor omului

Acțiuni realizate:

- În anul 2014, a fost elaborată publicația „Sistemul Justiției din RM”.
- Codul penal a fost completat cu art.180¹ (împiedicarea intenționată a activității mass-media sau intimidarea pentru critică) și art. 180² (cenzura), în scopul asigurării implementării prevederilor art. 10 (libertatea de exprimare) din Convenția Europeană pentru Apărarea

¹⁷ Claude Cahn, the UN Human Rights Adviser in the Republic of Moldova.

<http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/LGBTInMoldovamarchforequality.aspx>

¹⁸ <http://www.anrceti.md/node/26>

¹⁹ <http://www.cancelaria.gov.md/public/files/noutati/2014/3martie/Raport.Transparenta.Decizionala.2013.pdf>.

Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale. Au fost operate modificări și completări ale Codului de procedură penală.

- A fost realizat un studiu prin care s-a examinat legislația, practica altor state (România, Franța, Portugalia, Italia etc.) și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, în vederea identificării unor reglementări similare în materie de antecedente penale și determinarea efectului acestora asupra statutului persoanei.
- Cu suportul financiar al OHCHR, a fost elaborat „Studiul privind aplicarea practică a sistemului de tutelă în Republica Moldova: Drepturile Omului și vulnerabilitatea persoanelor declarate incapabile. Studiul a fost realizat cu scopul de a sprijini reforma în domeniul dreptului la capacitate juridică egală conform prevederilor art. 12 al Convenției cu privire la Drepturile persoanelor cu Dezabilități.
- A fost creat grupul de lucru intersectorial pentru reformarea instituției capacității juridice. Grupul de lucru a elaborat proiectul de Lege privind suportul în exercitarea capacității juridice care urmează să fie promovat de Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei. Grupul de lucru pentru modificarea și completarea Codului Civil, creat prin Ordinul MJ nr. 519 din 3 decembrie 2013, va elabora modificări referitoare la instituția tutelei.
- În perioada de referință, Procuratura Generală și-a intensificat activitatea de promovare a justiției prietenoase copiilor, contribuind la perfecționarea mecanismului de audiere a minorilor participanți la procesul penal, pe calea revizuirii redacției art. 110¹ Cod de procedură penală.
- Au fost realizate și distribuite diverse material informative, precum și filmulețul „Ce este medierea și cum Vă poate ajuta”²⁰ și spotul „Alege medierea!”²¹.
- A fost elaborat un proiect de modificare și completare a Codului penal, Codului de procedură penală și Codului de executare și remis la 18 decembrie 2014 sub nr. 07/1144 Ministerului Justiției spre coordonare și avizare.
- Cu suportul PNUD Moldova, a fost elaborat un raport „Mecanismul actual de monitorizare a calității asistenței juridice garantate de stat”.²²
- La solicitarea CNAJGS, 2 experți naționali au elaborat un „Studiu privind elaborarea mecanismului de monitorizare a calității asistenței juridice garantate de stat”.²³
- La 3 aprilie 2014, Parlamentul a adoptat Legea cu privire la avocatul poporului (Ombudsmanul).

Acțiuni nerealizate:

- Efectuarea unui Studiu privind implementarea medierii garantate de stat în cauzele penale;
- Armonizarea legislației naționale cu dispozițiile Directivei 2006/24/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 15 martie 2006 privind păstrarea datelor generate sau prelucrate în legătură cu furnizarea serviciilor de comunicații electronice accesibile publicului sau de rețele de comunicații publice.

Recomandări:

- Elaborarea proiectului de lege pentru modificarea Legii privind organizarea judecătorească
- Eliminarea practicilor discriminatorii de detenție arbitrară în spitale de psihiatrie a arestaților cu maladii mintale în scopurile anchetei prin eliminarea art. 490 CPP (principiile Winterwerp art. 5 CEDO)
- Modificarea Codului civil și a legislației relevante pentru excluderea tutelei plenare și pentru introducerea unei instituții de asigurare a suportului în luarea deciziilor conform CG nr. 1 al CDPD.

²⁰ <http://mediere.gov.md/ro/content/ce-este-medierea-si-cum-va-poate-ajuta>

²¹ <https://www.youtube.com/watch?v=9iwFikZfQHA>

²² http://www.cnajgs.md/uploads/asset/file/ro/374/1_Raport_MECANISMUL_ACTUAL_DE_MONITORIZARE_A_CALIT%C4%82%C5%A2II_ASISTEN%C5%A2EI_JURIDICE_GARANTATE_DE_STAT.pdf

²³ http://www.cnajgs.md/uploads/asset/file/ro/241/Studiu_privind_Elaborarea_mecanismului_de_monitorizare_a_calitati_i_asistentei_juridice_garantate_de_stat_3.1.2.2.pdf

- Implementarea legislației privind accesibilitatea pentru persoanele cu dizabilități– elaborarea unui mecanism de control și responsabilizare pentru implementarea efectivă a prevederilor Legii nr. 60/30 martie 2012.
- Elaborarea proiectului de modificare a cadrului normativ privind procedurile de lucru și de soluționare a cauzelor copiilor aflați în conflict cu legea sub vârsta răspunderii penale, conform standardelor europene și internaționale privind protecția drepturilor copilului.
- Modificarea Codului Penal pentru îmbunătățirea urmării penale a crimelor bazate pe ură.
- Modificarea Codului Penal pentru a exclude prevederi discriminatorii inclusiv în procedură împotriva grupurilor protejate de discriminare (LGBT, dizabilități mintale, etc).
- Includerea compartimentului „Infrațiuni săvârșite pe bază de ură” în baza de date a Direcției informații și evidențe operative a Ministerului Afacerilor Interne.
- Revizuirea oportunității modificării legislației pentru aplicarea principiilor de la Paris (conform rezoluției Adunării Generale a ONU nr. 48/134 din 20 decembrie 1993).

Capitolul 4. Asigurarea dreptului la viață și a dreptului la integritate fizică și psihică

Acțiuni realizate:

Asigurarea drepturilor persoanelor private de libertate

- Prin Legea nr. 146 din 14 iunie 2013 pentru modificarea și completarea Codului de executare al Republicii Moldova nr. 443d din 24 decembrie 2004, sancțiunea disciplinară în carcerarea a fost exclusă.
- În 2014, au fost înaintate propuneri de modificare a prevederilor Codului de executare (modificat prin LP82 din 29.05.14, MO319-324/24.10.14 art.632) la compartimentul deținerii condamnaților aflați la regim inițial, reieșind din tipul penitenciarului stabilit.

Prevenirea și combaterea torturii și a altor pedepse ori tratamente crude, inumane sau degradante

- Prin Legea nr. 252 din 8 noiembrie 2012, a fost completat art. 60 alin. (8) Cod penal cu sintagma „infrațiuni de tortură, tratament inuman sau degradant”. Astfel, începând cu 21 decembrie 2012 prescripția nu se mai aplică persoanelor care au săvârșit infrațiuni de tortură, tratament inuman sau degradant, adică aceste persoane vor fi trase la răspundere indiferent de durata de timp care s-a scurs de la ziua săvârșirii infracțiunii.
- Prin Legea nr. 252 din 8 noiembrie 2012 au fost modificate și completate unele acte legislative, având ca scop intensificarea activității și ridicarea eficienței în combaterea torturii și altor rele tratamente.
- În art. 274 alin. (3) CPP au fost introduse reglementări speciale privind examinarea prioritara, rapida și nediscriminatorie a plîngerilor de tortură sau de alte rele tratamente.
- A fost elaborat un ghid metodologic de asistență medicală și documentare a cazurilor de tortură sau de alte rele tratamente suportate de persoanele private de libertate.
- Din februarie 2012, în instituțiile psihiatrice activează instituția de „Ombudsman în spitalele de psihiatrie” ca mecanism de examinare a plîngerilor și apărare a drepturilor pacienților, instituit cu suportul PNUD.
- Legea nr. 52 din 3 aprilie 2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul), conține un capitol distinct (Capitolul V), ce reglementează chestiuni ce țin de organizarea activității de prevenire a torturii. Acest capitol este contrar Protocolului Opțional la Convenția ONU împotriva torturii, ratificată de Moldova.

Prevenirea și combaterea violenței în familie

- Instruiri, suporturi de curs și campanii de sensibilizare de sensibilizare au fost promovate de diverse instituții ale statului, precum și de ONG-uri și diverse agenții ONU. Scopul acestora a fost sensibilizarea diversilor actori și a societății în general, cu referință la violența asupra copiilor, femeilor și persoanelor în etate.
- A fost consolidată eficiența răspunsului operativ la violența în familie prin ordonanțe de protecție urgente.

Prevenirea și combaterea traficului de ființe umane

- Prin Hotărârea de Guvern nr. 270 din 8 aprilie 2014, a fost aprobată Instrucțiunea privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării, traficului.
- A fost adoptat noul nomenclator al lucrărilor proscriese minorilor prin Hotărârea de Guvern nr. 541 din 7 iulie 2014.
- Prin Ordinul Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Ministerului Educației, Ministerului Sănătății și Ministerului Afacerilor Interne, nr. 153/1043/1042/293 din 8 octombrie 2014, a fost aprobată Fișa de sesizare al cazului suspect de violență, neglijare, exploatare și trafic al copilului, care urmează a fi completată de specialiștii din cadrul instituțiilor de învățământ, medico-sanitare, culturale, organelor de ocrotire a normelor de drept și de asistență socială.

Acțiuni nerealizate:

- Examinarea oportunității amendării legislației penale în vederea excluderii termenului de prescripție pentru infracțiunile de tortură sau pentru alte rele tratamente.
- Modificarea legislației penale în partea ce ține de combaterea torturii, în conformitate cu standardele internaționale.

Recomandări:

- Examinarea oportunității de eliminare a regimurilor de deținere distincte în cadrul unui tip de penitenciar, stabilind drepturi, obligații și interdicții pentru deținuți în funcție de comportamentul acestora și de respectarea regimului de executare a pedepsei.
- Examinarea în regim prioritar, de către organele competente, a plîngerilor privind actele de tortură sau alte rele tratamente.
- Includerea Protocolului de la Istanbul (Manualul ONU pentru investigarea și documentarea eficientă a torturii și a altor tratamente crude, inumane sau degradante) în programele de instruire inițială și continuă a cadrelor medicale.
- Consolidarea eficienței răspunsului operativ în violența în familie prin ordonanțe de protecție urgente (CEDAW).

Capitolul 5. Asigurarea dreptului la educație

Acțiuni realizate:

- A fost elaborat Ghidul Incluziunea educațională a copiilor cu dizabilități în grădiniță Ghidul conține capitolul dedicat educației pentru diversitate și nondiscriminare în instituția preșcolară. A fost preluat de Serviciul Asistență Psihopedagogică, formate pe lângă Direcțiile Raionale/Municipale de Învățământ, Tineret și Sport, conform Hotărârii Guvernului nr. 732 din 16 septembrie 2013, și de instituțiile superioare de învățământ. Au fost antrenați studenți în organele de conducere a instituțiilor de învățământ superior, cum ar fi Senatul studentesc.

Acțiuni nerealizate:

- Dezvoltarea rețelei de instituții preșcolare și crearea centrelor alternative pentru educația preșcolară.
- Integrarea copiilor rămași fără îngrijire părintească în sistemul de educație formală.
- Asigurarea accesului copiilor din instituțiile rezidențiale la o educație calitativă și utilă în viață prin: a) asistarea lor în orientarea profesională și în alegerea profesiei; b) educarea lor în ceea ce privește deprinderile de viață.

Recomandări:

- Asigurarea școlarizării copiilor romi din satele preponderent populate de romi în școlile din comunitate, într-un mod nediscriminatoriu și non-segregativ inclusiv intrașcolar.

- Asigurarea adaptărilor necesare, inclusiv fizice, curriculare și a resurselor de sprijin pentru asigurarea educației inclusive generale pentru toți copiii cu dizabilități, conform CDPD.
- Revizuirea curiculei și practicii și elaborarea unui set de instrucțiuni la nivel național în vederea eliminării materialului și practicilor discriminatorii din procesul de educație generală și promovarea diversității (divizarea paternalistă a rolurilor bărbatului și femeii, incitarea la ură, interpretarea Holocaustului, intoleranța față de minorități religioase).
- Evaluarea programelor de studiu ale instituțiilor de învățământ superior din perspectiva drepturilor omului și, în funcție de constatări, ajustarea acestora la principiile și standardele de instruire în domeniul drepturilor omului.

Capitolul 6. Asigurarea dreptului la muncă și la condiții prielnice de muncă

Acțiuni realizate:

- Au fost elaborate și aprobate Planul național de acțiuni pentru ocuparea forței de muncă pe anul 2013 și 2014.
- A fost coordonată elaborarea și administrarea, inclusiv și de content, a web site-ului „Târgul electronic”.
- Pe parcursul anilor 2013-2014, au fost organizate circa 90 târguri și mini-târguri ale locurilor de muncă, în rezultatul cărora se angajează circa 20% din numărul persoanelor participante.
- Resursele electronice de informare www.anofm.md, www.angajat.md pun la dispoziția utilizatorilor externi o gamă largă de informații cu referință la legislația și managementul din țară.

Recomandări:

- Elaborarea și implementarea Planului național de acțiuni pentru ocuparea forței de muncă, care să prevadă și incluziunea în câmpul muncii a persoanelor cu dizabilități.
- Elaborarea unui Mecanism eficient de control și monitorizare a respectării principiului egalității de gen la angajare.

Capitolul 7. Asigurarea accesului la servicii de calitate

Acțiuni realizate:

- A fost adoptată Legea nr. 174 din 25 iulie 2014 cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului național unic pentru apelurile de urgență 112.
- În conformitate cu Planul de Armonizare a Legislației pentru anul 2013, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1026 din 28 decembrie 2013 și Ordinul Ministerului nr. 16 din 1 februarie 2013 în domeniul agroalimentar și sanitarveterinar au fost elaborate 19 proiecte de acte normative.

Acțiuni nerealizate:

- Asigurarea accesibilității informației privind drepturile consumatorului pentru persoanele cu dizabilități.

Recomandări:

- Asigurarea accesibilității informației privind drepturile consumatorului pentru persoanele cu dizabilități
- Elaborarea și armonizarea cadrului normativ necesar pentru organizarea și funcționarea Sistemului Național Unic pentru Apeluri de Urgență

Capitolul 8. Asigurarea dreptului la ocrotirea sănătății

Acțiuni realizate:

- A fost efectuat un studiu în vederea analizei practicii și legislației altor state privind expertiza medico - legală.
- A fost realizat un Studiu privind evaluarea necesităților beneficiarilor pentru un trai în comunitate din cadrul instituțiilor de sănătate mintală din Republica Moldova²⁴.
- Prin Ordinul Ministerului Sănătății nr. 1185 din 29 octombrie 2014 a fost aprobat Regulamentul privind organizarea și funcționarea Serviciului independent de apărare a drepturilor pacienților din staționările de psihiatrie.
- Cu suportul Oficiului Înaltului Comisar ONU pentru Drepturile Omului a fost evaluat accesul la servicii de sănătate al persoanelor fără domiciliu, al migranților și apatrizilor, al persoanelor neasigurate medical și a altor categorii vulnerabile discriminării și stigmatizării.

Acțiuni nerealizate:

- Dezvoltarea asistenței medicale primare și a asistenței medicale comunitare.
- Elaborarea unui program național pentru sporirea numărului de persoane asigurate medical.
- Perfecționarea cadrului normativ în domeniul sănătății mintale și crearea de alternative la spitalizarea bolnavilor cu probleme de sănătate mintală.
- Elaborarea unui plan strategic de dezinstituționalizare a adulților din internatele psihoneurologice.

Recomandări:

- Evaluarea accesului la servicii de sănătate al persoanelor sub minimul de existență, al persoanelor de etnie romă, al persoanelor cu dizabilități, al persoanelor infectate cu HIV/SIDA, al persoanelor fără domiciliu, al migranților și apatrizilor, al persoanelor neasigurate medical etc.
- Elaborarea modalităților procedurale flexibile de acces a grupurilor vulnerabile la servicii de sănătate (AMP și servicii asigurate gratuit pentru persoane fără domiciliu, fără viză de reședință, dizabilități, străini, apatrizi, romi, penitenciare, instituții rezidențiale, etc)
- Asigurarea contracepției și educației privind drepturile reproductive pentru fetele și femeile cu dizabilități din instituțiile sociale
- Revizuirea standardelor de expertiză psihiatrică și ajustarea lor la standardele internaționale

Capitolul 9. Asigurarea dreptului la protecție socială

La acest capitol au fost adoptate un șir de acte legislative, după cum urmează:

- Hotărîrea de Guvern nr. 65 din 23 ianuarie 2013 „Cu privire la determinarea dizabilității și capacității de muncă”.
- Ordinul Ministrului Muncii, Protecției Sociale și Familiei și Ministrului Sănătății, nr. 12/70 din 28 ianuarie 2013, cu privire la aprobarea criteriilor de determinare a dizabilității și capacității de muncă la persoanele adulte.
- Hotărîrea de Guvern nr. 314 din 23 mai 2012 pentru aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social „Asistență personală” și Standardele minime de calitate.
- Hotărîrea de Guvern nr. 323 din 30 mai 2013 pentru aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Centrului de plasament pentru persoane vîrstnice și a Standardelor minime de calitate.

²⁴ http://www.ombudsman.md/sites/default/files/rapoarte/psihiatrie_web.pdf

- Hotărîrea de Guvern nr. 569 din 29 iulie 2013 pentru aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Centrului de zi pentru persoane vîrstnice și a Standardelor minime de calitate.

Acțiuni nerealizate:

- Efectuarea unui studiu privind impactul implementării Legii cu privire la minimumul de existență asupra asigurării dreptului la un trai decent

Recomandări:

- Elaborarea unui mecanism care să asigure o relație de dependență directă între suma prestațiilor de asigurări sociale și contribuțiile achitate și stagiul de cotizare
- Elaborarea mecanismului concret de acces la sistemul de asigurări și asistență socială a persoanelor din grupuri dezavantajate (Romi, dizabilitați, mame cu copii cu dizabilitați, străini, apatrizi, alți) și îngrijitorilor lor conform prevederilor art 9 a PIDESC

Capitolul 10. Asigurarea dreptului la un mediu sănătos

Acțiuni realizate:

- Ministerul Mediului a colectat date pentru Sistemul geoinformațional.
- A fost elaborat și finalizat raportul cu privire la reevaluare rezervelor exploatabile ale apelor subterane din mun. Chișinău. Rezervele de ape subterane identificate au fost examinate și aprobate de Comisia de stat pentru rezervele de substanțe minerale utile larg răspîndite.
- În cadrul Programului „Instrumentul European de Vecinătate și Parteneriat”, s-a implementat proiectul „Crearea sistemului informațional comun de mediu”.

Recomandări:

- Crearea sistemului informatic de monitorizare a mediului

Capitolul 11. Prevenirea și combaterea discriminării

Acțiuni realizate:

- În 2013, a fost elaborat Regulamentul Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurării egalității.
- BRI a elaborat o Metodologie pentru elaborarea Strategiei de Integrare a Minorităților Naționale și Proiectul Strategiei.
- A fost aprobat Ordinul MTIC nr. 120 cu privire la desemnarea unității gender.

Acțiuni nerealizate:

- Realizarea unui studiu privind manifestările de discriminare, evaluarea practicilor de examinare a acestor cazuri.

Recomandări:

- Consolidarea capacităților autorităților și actorilor naționali pentru a pune în aplicare recomandările și deciziile Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității.
- Elaborarea liniilor directe de comunicare pentru promovarea egalității, respectului reciproc și a diversității.
- Revizuirea și prelungirea PNAEG pentru implementarea recomandărilor CEDAW și GL pe discriminare a femeilor în lege și practică.

Capitolul 12. Asigurarea drepturilor copilului

Acțiuni realizate:

- În scopul prevenirii violenței și reglementării acțiunilor de identificare, documentare și intervenție a cazurilor de abuz față de copii în sistemul educațional, a fost aprobat Ordinul Ministerului Educației nr. 77 din 22 februarie 2013.
- A fost elaborat Ghidul metodologic în Programul de prevenire a violenței față de copii și repartizat cite un exemplar în instituțiile de învățământ secundar general, secundar profesional și mediu de specialitate.
- Prin Decizia nr. 74 din 12 iunie 2014, Consiliul Coordonator al Audiovizualului a aprobat Metodologia de monitorizare a programelor audiovizuale pentru a evalua modul în care este respectată legislația RM cu privire la asigurarea drepturilor copilului și protecției copiilor.

Acțiuni nerealizate:

- Editarea și distribuirea de materiale informative privind prevenirea și combaterea abuzului față de copii.
- Organizarea în raioanele republicii a ședințelor periodice ale consiliilor copiilor, atrăgând în dezbateri copiii, în vederea creării oportunităților pentru dialog și implicare.

Recomandări:

- Continuarea implementării Strategiei de dezinstituționalizare a copiilor, inclusiv a copiilor cu dizabilități din cadrul instituțiilor sociale și educaționale.
- Implementarea și extinderea serviciilor de protecție și plasament bazate pe modelul familial individual, inclusiv pentru copii cu dizabilități grave.
- Crearea de către instituția ombudsmanului a Consiliului Copiilor – forum de discuții pentru copii în vederea mobilizării copiilor, a părinților și a comunității pentru promovarea și protecția drepturilor copilului.

Capitolul 13. Promovarea și asigurarea drepturilor omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova

Pe parcursul anilor 2011-2014, au fost întocmite, implementate și raportate:

- Raportul Expertului ONU pentru drepturile omului, dl Thomas Hammarberg, a fost remis spre coordonare autorităților de resort ale RM, pretinselor structuri de la Tiraspol și reprezentanților societății civile de pe ambele maluri ale Nistrului cu solicitarea de a contribui prin proiecte comune la îmbunătățirea situației.
- Patru Planuri de acțiuni ale Biroului pentru reintegrare (anual), în care au fost stabilite și realizate activități prioritare menite să monitorizeze respectarea drepturilor omului în regiunea transnistreană, iar locuitorilor din regiune li s-au acordat în mod permanent asistența necesară.
- 16 Rapoarte privind implementarea Planului de acțiuni al Guvernului în care au fost raportați indicatorii de progres conform priorităților stabilite în domeniul sprijinirii pe plan intern și extern a acțiunilor orientate spre asigurarea respectării drepturilor omului în regiunea transnistreană.
- Opt Rapoarte cu privire la gradul de realizare a Planului național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pe anii 2011-2014, conform indicatorilor de performanță stabiliți la Capitolul 13.
- Pe parcursul anilor 2013-2014, au fost monitorizate și s-a acordat suportul necesar în 283 cazuri de încălcare a drepturilor omului în regiunea transnistreană.
- La 17 octombrie 2012 a fost deschisă reprezentanța CpDOM în satul Varnița, raionul Anenii Noi.
- În cadrul formatului de negocieri „5+2” pentru reglementarea transnistreană, a fost semnată Decizia protocolară privind procedura de perfectare și transmitere a documentelor necesare

pentru stabilirea pensiei sau alocației sociale de stat, reluarea plății și achitarea acestora persoanelor care își schimbă domiciliul de pe teritoriul deservit de structura de asigurare socială a unei părți pe structura de asigurare socială a celeilalte părți.

Acțiuni nerealizate:

- Instituirea unui mecanism comun (cu implicarea organismelor internaționale) de monitorizare periodică a condițiilor de detenție din instituțiile de detenție din regiunea transnistreană.
- Modificarea Legii privind indexarea depunerilor bănești ale cetățenilor în Banca de Economii, pentru includerea locuitorilor din regiunea transnistreană.

Recomandări:

- Instituirea unui mecanism comun (cu implicarea organismelor internaționale) de monitorizare periodică a condițiilor de detenție din instituțiile de detenție din regiunea transnistreană.
- Elaborarea unui mecanism de asigurare și protecție socială (cu pensii, indemnizații, plăți sociale) a locuitorilor din regiunea transnistreană.
- Modificarea Legii privind indexarea depunerilor bănești ale cetățenilor în Banca de Economii, pentru includerea locuitorilor din regiunea transnistreană.

Capitolul 14. Educarea și informarea cu privire la drepturile omului

Acțiuni realizate:

- În Programul de studii pentru dezvoltarea profesională continuă, aprobat prin Ordinul directorului C.N.A. nr. 27 din 19 februarie 2013, s-au prevăzut activități speciale de instruire în domeniul drepturilor omului.
- CCA, CNA și INJ au organizat instruirii în domeniul drepturilor omului pe parcursul 2013 – 2014.

Recomandări:

- Educarea continuă și sensibilizarea comunității în domeniul drepturilor omului.

Capitolul 15. Libertatea de conștiință, de gândire și de religie

Acțiuni realizate:

- În 2013 – 2014, INJ în parteneriat cu OHCHR au organizat instruirii cu genericul „Legea internațională pe libertatea de conștiință, convingere și religie”.

Acțiuni nerealizate:

- Analiza curriculei de învățământ preuniversitar din perspectiva libertății religioase și a convingerilor.
- Facilitarea dialogului privind problema dreptului la proprietate (asupra terenurilor ce aparțin Bisericii Catolice și Bisericii Ortodoxe).

Recomandări:

- Promovarea respectului față de minoritățile religioase în școli și asigurarea opționalității de facto a cursurilor de instruire religioasă.

Capitolul 16. Drepturile persoanelor apatride, ale migranților, ale refugiaților și ale solicitanților de azil

Acțiuni realizate:

- Prin Legea nr. 20 din 1 martie 2013, articolul 362¹ din Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18 aprilie 2002, s-a completat cu alineatul (4), care stabilește absolvirea de

răspundere penală a victimei migrației ilegale pentru faptul intrării, șederii, tranzitării ilegale a teritoriului statului sau al ieșirii de pe acest teritoriu, precum și pentru faptele de deținere și folosire a documentelor oficiale false în scopul organizării migrației sale ilegale.

- Prin Hotărârea de Guvern nr. 197 din 19 martie 2014 „Privind aprobarea cuantumului ajutorului bănesc acordat refugiaților și beneficiarilor de protecție umanitară pentru anul 2014”, a fost stabilit cuantumul ajutorului bănesc în mărime de 633 lei 75 bani, constituind 15% din salariul mediu lunar pe economie.

Acțiuni nerealizate:

- Efectuarea unei analize a prevederilor naționale care obligă adulții să prezinte acordul ambilor părinți autentificat notarial pentru a emigra, ajustarea acestor prevederi la standardele internaționale în domeniul drepturilor omului.

Recomandări:

- Transferarea din Codul penal în Codul contravențional a articolelor privind trecerea ilegală a frontierei de stat de către migrații iregulare.
- Revizuirea Legii cetățeniei Republicii Moldova în vederea micșorării termenului de naturalizare pentru cetățenii străini, apatrizi, refugiați și beneficiari de protecție umanitară.
- Completarea Legii privind azilul în Republica Moldova în conformitate cu Directiva 2004/83/ CE a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind standardele minime referitoare la condițiile pe care trebuie să le îndeplinească resortisanții țărilor terțe sau apatrizii pentru a putea beneficia de statutul de refugiat sau persoanele care, din alte motive, au nevoie de protecție internațională și la conținutul protecției acordate.

Concluzii

Elaborarea și implementarea planurilor naționale de acțiuni în domeniul drepturilor omului a avut cu certitudine o serie de efecte pozitive care nu pot fi ignorate. **Primul efect rezidă** în prioritizarea drepturilor omului pe agenda Guvernului Republicii Moldova. **Al doilea constă** în consolidarea capacităților naționale de a înțelege conținutul normativ al drepturilor omului. **Al treilea rezidă** în îmbunătățirea cadrului legislativ național de protecție a drepturilor omului. **Al patrulea constă** în popularizarea drepturilor omului și informarea societății. **Nu în ultimul rând**, au fost înregistrate progrese palpabile în realizarea unor drepturi specifice, cum ar fi drepturile procedurale, dreptul la sănătate, dreptul la muncă, protecție socială, drepturile copilului, drepturile deținuților.

Elaborarea și realizarea acestor documente de politici în domeniul drepturilor omului a avut și o serie de carențe: (1) alocarea resursele financiare insuficiente aferente acțiunilor, (2) realizarea superficială a multor activități, fără a se ține cont de rigorile de calitate, (3) lipsa voinței politice pentru realizarea unor acțiuni care necesitau modificarea unor legi sau ratificarea unor instrumente internaționale sau regionale de protecție a drepturilor omului.

Peste 60% din acțiunile indicate în PNADO 2004 – 2008 au fost realizate, iar pentru PNADO 2011 – 2014, acțiunile au fost realizate în proporție de 80%. Totuși, o serie de obiective și acțiuni nu au o termen determinat și urmează să fie implementate continuu. De exemplu: Armonizarea legislației naționale în domeniul drepturilor omului cu normele și standardele internaționale; Respectarea obligațiilor asumate prin ratificarea convențiilor internaționale în domeniul drepturilor omului; Asigurarea respectării drepturilor pacientului; Ridicarea calității învățământului; Asigurarea dreptului populației la apă potabilă calitativă; Asigurarea independenței mass-media; etc. Acțiunile care au fost realizate parțial sau nu au fost realizate urmează a fi implementate în continuare.

PNADO 2004 – 2008 a avut mai multe avantaje, în comparație și PNADO 2011 – 2014, printre care:

- Asistența tehnică din partea PNUD Moldova. Aceasta a fost realizată prin existența unui secretariat permanent și finanțarea implementării mai multor acțiuni, inclusiv cu asistența tehnică a altor donatori.
- Pro-activitatea Comisiei Parlamentare pentru drepturile omului și relații interetnice și a avocatului parlamentar.
- Desemnarea a 68 funcționari publici din cadrul autorităților administrației publice centrale și locale în calitate de coordonatori în domeniul drepturilor omului.
- Elaborarea și implementarea unei strategii de comunicare.
- Organizarea a 35 mese rotunde organizate cu autoritățile publice locale de nivelul II, la care au fost prezentate rapoarte cu privire la realizarea PNADO la nivel local.
- Organizarea de Comisia pentru drepturile omului a cel puțin 13 audieri publice referitor la realizarea PNADO.

Acțiunile prevăzute în PNADO pentru anii 2011-2014 au fost realizate cu ajutorul implicării diversilor actori naționali și internaționali, totuși gradul de 100% nefiind atins pe nici unul dintre cele 16 domenii menționate.

Astfel, printre cele mai importante realizate se numără:

- Elaborarea proiectului de Ghid metodologic privind desfășurarea procesului de monitorizare a PNADO 2011-2014, în cadrul autorităților publice locale,
- Optimizarea mecanismului de monitorizare și evaluare a gradului de realizare a obiectivelor propuse în PNADO 2011-2014, atât la nivel central, cât și local,
- Acordarea asistenței necesare autorităților publice centrale și locale la elaborarea unor rapoarte consolidate

- Îmbunătățirea mecanismului de estimare și planificare financiară în cadrul autorităților publice centrale și locale, pentru asigurarea cu banii necesari la implementarea acțiunilor planificate.

Responsabilii de implementarea PNADO 2011-2014 au remarcat un progres considerabil în conlucrarea cu autoritățile publice locale de nivelul I și II. În 2012 s-a dublat numărul consiliilor raionale/municipale care au prezentat informații privind gradul de implementare a PNADO.

Rezultatele majore ale PNADO 2011 – 2014 sunt:

Amendamente asupra cadrului legislativ,

- Acțiuni concrete pentru protejarea minorităților și a persoanelor cu dizabilități,
- Planul de acțiuni pentru populația de etnie romă,
- Apariția mediatorilor comunitari pentru populația de etnie romă.

Punctele forte ale acestui PNADO, după părerea respondenților, au fost următoarele:

- Obiective specifice și acțiuni concrete.
- Cooperarea dintre administrația publică centrală, administrațiile publice locale și societatea civilă (în special organizațiile internaționale).
- Compartimentul nou privind asigurarea drepturilor omului în regiunea transnistreană.
- Indicatori de progres concreți.

Audierile publice au fost o metodă eficientă de monitorizare a implementării PNADO, iar activitatea Comisiei Parlamentare responsabile de monitorizarea PNADO a fost apreciată cu calificativul „BUNĂ”, menționând totuși că, toate interacțiunile cu aceasta au fost efectuate prin Ministerul Justiției. În același timp, coordonarea procesului de implementare PNADO a fost apreciată ca fiind una reușită.

Implementarea PNADO 2011 – 2014 a fost condiționată de mai mulți factori, menționați drept deficiențe de majoritatea actorilor implicați, după cum urmează:

- Lipsa unui secretariat specific numai pentru PNADO (secretariatul fiind asigurat de către MJ),
- Resurse limitate pentru asigurarea implementării PNADO (umane și financiare – lipsesc),
- Solicitarea frecventă a informației ce ține de implementarea PNADO.
- Lipsa controlului efectiv în stânga Nistrului.

Drept bune practici ale PNADO 2011 – 2014, au fost menționate următoarele:

- Dialog deschis (în special cu organizațiile internaționale),
- Mediatizarea procesului de implementare,
- Implicarea autorităților publice locale la elaborarea și implementarea PNADO,
- Interacțiunea dintre autorități.

Implementarea PNADO 2011 – 2014 a fost influențată și de anumite impedimente, și anume:

- Lipsa unei finanțări pentru acțiunile planificate,
- Termeni reduși de implementare a anumitor acțiuni, care au dus la imposibilitatea realizării,
- Lipsa cunoștințelor avansate în domeniul drepturilor omului a majorității actorilor implicați.

Impactul major menționat de actorii implicați în procesul de evaluare a fost armonizarea legislativă. PNADO a fost menționat ca un instrument necesar de promovare a drepturilor omului care necesită continuare. De asemenea a fost menționată necesitatea de a menține mecanismul actual de monitorizare a PNADO.

Recomandări principale

Aderarea la instrumente internaționale în domeniul drepturilor omului:

- Ratificarea Cartei Europene a limbilor regionale sau minoritare;
- Ratificarea Convenției Europene cu privire la compensarea pagubelor cauzate victimelor acțiunilor violente;
- Ratificarea Protocoloalelor Opționale la Convențiile ONU;
- Ratificarea Protocolul Opțional nr. 12 la Convenția Europeană a drepturilor omului și libertăților fundamentale;
- Ratificarea Convenției Consiliului Europei privind adopția de copii;
- Ratificarea Convenției Consiliului Europei asupra relațiilor personale care privesc copiii.

Dreptul la muncă:

- Consolidarea capacității ANOFM de a asigura informarea, orientarea profesională a grupurilor vulnerabile, inclusiv a persoanelor cu dizabilități;
- Introducerea unor mecanisme independente și eficiente de monitorizare a respectării condițiilor de muncă pentru angajații cu statut special.

Dreptului la ocrotirea sănătății:

- O atenție sporită trebuie acordată calității și accesibilității serviciilor de îngrijire medicală, cu accent sporit asupra grupurilor vulnerabile;
- Continerea eforturilor pentru asigurarea contracepției și educației privind drepturile reproductive pentru fetele și femeile cu dizabilități din instituțiile sociale;
- Ridicarea nivelului de educație continuă pentru lucrătorii medicali din instituțiile departamentale, sociale, de învățământ, penitenciare, la nivelul sistemului de sănătate;
- Elaborarea alternativelor comunitare de tratament și suport asertiv pentru persoanele cu dizabilități intelectuale și psiho-sociale;
- Depunerea eforturilor suplimentare în domeniul combaterii tabagismului.

Dreptul la educație:

- Asigurarea dreptului la educație pentru copiii care fac parte din grupurile vulnerabile;
- Integrarea principiului egalității și nediscriminării în domeniul învățământului.

Dreptul la un mediu sănătos:

- Adoptarea unui cadru legislativ pentru protecția resurselor naturale;
- Integrarea educației pentru dezvoltare durabilă în sistemul de învățământ.

Dreptul la informație, libertății opiniei și exprimării:

- Consolidarea independenței și transparenței mass-media;
- Îmbunătățirea cadrului legislativ cu privire la transparența decizională;
- Asigurarea accesibilității informației pentru persoanele cu deficiențe hipo-acuzice.

Dreptul la viață, la integritate fizică și psihică:

- Reformarea procuraturii prin prisma standardelor internaționale și bunelor practici;
- Fortificarea serviciului avocatului pacientului în instituțiile medicale și sociale de psihiatrie;
- Revizuirea cadrului legislativ național și elaborarea instrucțiunilor metodice pentru eliminarea oricăror forme coercitive de tratament și asigurarea dreptului la consimțământ informat, inclusiv pentru persoanele cu dizabilități mintale;
- Consolidarea eficienței răspunsului operativ în cazul violenței în familie prin ordonanțe de protecție.

Dreptul la protecție socială:

- Revizuirea sistemului de acordare a ajutorului social și a pensiilor din perspectiva drepturilor omului;
- Elaborarea și implementarea unui document de politici la nivel național în domeniul incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități;

- Evaluarea sistemului de formare și orientare profesională a persoanelor cu dizabilități prin prisma prevederilor Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități.

Drepturile copilului

- Elaborarea și implementarea măsurilor orientate asupra copiilor din grupurile de risc și consolidarea și asigurarea durabilității centrelor de resurse și de informare pentru familii și copii.

Prevenirea și combaterea discriminării:

- Modificarea și completarea Codului penal, Codului Contravențional și Codului de Procedură Penală prin prisma recomandărilor ECRI în domeniul prevenirii și combaterii infracțiunilor motivate de prejudecată;
- Modificarea Legii cu privire la asigurarea egalității pentru a abilita Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității cu atribuția de aplicare a sancțiunilor;
- Consolidarea capacităților autorităților și actorilor naționali pentru a pune în aplicare recomandările și deciziile Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității;
- Consolidarea cadrului instituțional pentru asigurarea egalității de gen, adoptarea măsurilor temporare speciale pentru a asigura egalitate de gen în organele electiv decizionale;
- Semnarea și ratificarea Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței în familie.

Drepturile deținuților:

- Depunerea unor eforturi suplimentare pentru a contracara violența dintre deținuți și pentru a asigura reintegrarea socială a condamnaților.

Drepturile migranților și refugiaților:

- Depunerea unor eforturi suplimentare pentru a asigura oportunități de integrare socială a migranților, solicitanților de azil și refugiaților.

Perfecționarea sistemului organelor de stat pentru protecția drepturilor omului:

- Consolidarea sistemului de răspundere disciplinară a judecătorilor și procurorilor.

Promovarea drepturilor omului:

- Educația pentru drepturile omului trebuie complementată prin re-dublarea eforturilor de identificare și diseminare în școli a resurselor curriculumului privind drepturile omului;
- Elaborarea concepțiilor asupra educației cu privire la drepturile omului pe domenii sociale (învățământ, cultură, ocrotire a sănătății, administrare publică, armată, poliție, asistență socială);
- Re-instruirea de urgență a învățătorilor care activează în domeniul educației pentru drepturile omului.

Drepturile omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova:

- Abilitarea juridică, asigurarea drepturilor social-economice și a drepturilor procedurale ale persoanelor care locuiesc în regiunea transnistreană.

Libertatea de conștiință, de gândire și de religie:

- Promovarea respectului față de minoritățile religioase în școli și asigurarea opționalității *de facto* a cursurilor de instruire religioasă.

Opțiuni pentru elaborarea și implementarea unui mecanism de implementare și promovare a drepturilor omului

Luând în considerare constatările indicate în capitolele anterioare ce țin de evaluarea propriu-zisă a acțiunilor ambelor PNADO (2004 – 2008 și 2011 - 2014), formulăm următoarele opțiuni și recomandări:

I. Instituirea unei comisii naționale pentru implementarea recomandărilor formulate în cadrul mecanismelor internaționale la care Republica Moldova este parte.

Această opțiune poate fi realizată după modelul Comisiei naționale pentru elaborarea rapoartelor inițiale și periodice privind implementarea convențiilor internaționale la care Republica Moldova este parte (în continuare Comisia), instituită prin Hotărârea Guvernului nr. 225 din 1 martie 2006²⁵.

Comisia va avea un caracter, care va activa în baza unui regulament având scopul de a monitoriza implementarea la nivel național al convențiilor internaționale la care Republica Moldova este parte și formularea unor acțiuni pentru implementarea acestor pe un termen de patru ani.

Coordonarea activității acestui mecanism va fi exercitată la nivel de prim-ministru, cu participarea miniștrilor, reprezentanților societății civile, administrației publice locale, sindicatelor, patronatelor. Organizațiile internaționale care activează în domeniul DO și au reprezentanțe în RM vor avea rol de suport și monitorizare a activității acestui mecanism. Eficiența procesului de lucru va fi asigurată de un secretariat permanent.

Activitatea comisiei naționale pentru implementarea recomandărilor formulate în cadrul mecanismelor la care Republica Moldova este parte, ar putea activa după modelul Comitetului de Coordonare responsabil pentru monitorizarea implementării Acordului de finanțare dintre Guvernul Republicii Moldova și Uniunea Europeană privind Programul de suport al reformei justiției.²⁶

II. Elaborarea unui nou PNADO 2016 -2019

Având experiența elaborării a două planuri de acțiuni în domeniul drepturilor omului, Guvernul urmează să decidă asupra elaborării unui nou PNADO 2016 – 2019, cu formularea următoarelor recomandări:

1. Stabilirea unor priorități în contextul implementării mai multor planuri și strategii naționale din domeniul drepturilor omului.
2. Adoptarea și implementarea noului PNADO ar putea începe cu includerea recomandărilor acceptate de Guvernul Republicii Moldova în cadrul Evaluării Periodice Universale din 2016.
3. Implicarea reprezentanților administrației publice locale, organizațiilor societății civile, sindicatelor și patronatelor la elaborarea noului PNADO.
4. Prevederile noului PNADO trebuie să includă un capitol în care să fie descrisă situația respectării și promovării drepturilor omului, în contextul ambelor PNADO (2004 – 2008 și

²⁵ Hotărârea Guvernului nr. 225 din 01.03.2006, disponibilă la <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=315316>.

²⁶ Regulamentul de procedură al Comitetului de Coordonare responsabil pentru monitorizarea implementării Acordului de finanțare dintre Guvernul Republicii Moldova și Uniunea Europeană privind Programul de suport al reformei justiției, disponibil la <http://justice.gov.md/pageview.php?l=ro&idc=561>.

2011 – 2014) și documentelor de politici la nivel național pe domenii specifice²⁷. Acest document, trebuie să includă prevederi relevante în domeniul drepturilor omului din Legea nr. 112 din 2 iulie 2014 pentru ratificarea Acordului de Asociere între Republica Moldova, Uniunea Europeană, Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora²⁸.

5. Monitorizarea implementării noului PNADO ar putea fi realizată în baza a două modele:
  - a) Exercițarea controlului permanent asupra implementării PNADO de către Comisia Parlamentară pentru drepturile omului și minorității naționale și a unei Comisii pentru monitorizarea implementării PNADO, formate la nivelul miniștrilor, cu participarea societății civile, reprezentanților administrației publice locale, sindicatelor, patronatelor și comunității donatorilor.
  - b) Exercițarea controlului permanent asupra implementării PNADO de către o Comisie pentru monitorizarea implementării PNADO, prezidată de prim-ministru, cu participarea miniștrilor, reprezentanților societății civile, administrației publice locale, sindicatelor, patronatelor. Comunitatea donatorilor poate lua parte la activitățile acestei comisii în calitate de observator.
6. Indiferent de mecanismul de monitorizare a implementării PNADO, activitatea trebuie să fie asigurată de un secretariat permanent²⁹ iar Comisia pentru monitorizarea implementării PNADO să se întrunească în ședințe și să informeze periodic Parlamentul despre implementarea PNADO.
7. Pentru evaluarea nivelului de implementare a acțiunilor indicate în PNADO, documentul trebuie să includă:
  - a) obiective și activități specifice în baza caracteristicilor SMART – specific, măsurabil, realist, relevant și încadrat în timp.
  - b) estimări financiare pentru implementarea acțiunilor.
  - c) perioada de implementare.
  - d) instituții responsabile pentru implementare.
  - e) indicatori calitativi și de progres de evaluare a nivelului de implementare a acțiunilor.
  - f) rezultate scontate.
8. Evaluarea necesităților financiare pentru implementarea noului PNADO.
9. Prioritizarea domeniilor relevante drepturilor omului care vor fi incluse în noul document. O atenție sporită urmează a fi dedicată drepturilor omului a grupurilor vulnerabile.
10. Elaborarea unei strategii de comunicare pentru implementarea noului PNADO.

---

²⁷ De ex. Legea nr. 229 din 10 octombrie 2013 pentru aprobarea Strategiei naționale în domeniul protecției datelor cu caracter personal pentru anii 2013-2018 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia, disponibilă la <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=350516>; Legea nr. 231 din 25 noiembrie 2011 privind aprobarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016, disponibilă la <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=341748>; Legea nr. 169 din 9 iulie 2010 pentru aprobarea Strategiei de incluziune social a persoanelor cu dizabilități (2010–2013), disponibilă la <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=336276>; Legea nr. 398 din 2 decembrie 2004 privind aprobarea Strategiei de Creștere Economică și Reducere a Sărăciei (2004-2006), disponibilă la <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=313156>, ș.a.

²⁸ Legea nr. 112 din 2 iulie 2014 pentru ratificarea Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, disponibilă la <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=353829>

²⁹ De exemplu, activitatea Secretariatului Permanent al Comitetului național pentru combaterea traficului de ființe umane este susținut prin implementarea unui proiect financiar de Misiunea OSCE în Moldova. Mai multe detalii la <http://antitrafic.gov.md/index.php?l=ro>; Activitatea Comitetului de Coordonare pentru coordonarea și monitorizarea Strategiei de Reformare a Sectorului Justiției (2011- 2016), este asigurată prin implementarea unui proiect finanțat de Uniunea Europeană..

11. Elaborarea unei pagini web dedicate implementării PNADO. Pagina va include indicatori de progres și informații relevante despre implementarea acțiunilor din PNADO în baza rapoartelor instituțiilor de stat, societății civile și altor parteneri relevanți.
12. Stabilirea unui mecanism de beneficiere de instituțiile de stat a surselor financiare pentru implementarea acțiunilor prevăzute în PNADO.
13. Încurajarea societății civile de a monitoriza și evalua implementarea noului PNADO.
14. Implicarea sectorului privat, în special la realizarea dreptului la muncă, discriminare și responsabilitatea socială și corporativă.
15. Revizuirea PNADO la o perioadă determinată de la implementare. Revizuirea trebuie să includă o analiză a acțiunilor realizate și propunerile de modificare a documentului.
16. Evaluarea intermediară și finală a PNADO de către experți independenți.

Pentru a consolida eforturile de realizare a drepturilor omului, recomandăm:

1. Reactivarea ședințelor Comisiei pentru implementarea PNADO 2011 – 2014.
2. Identificarea acțiunilor nerealizate din ambele PNADO, evaluarea necesității de implementare în continuare. Pentru acțiunile prioritare care urmează să fie implementate, este necesară o evaluare a necesităților financiare.
3. Stabilirea unor priorități pentru realizarea acțiunilor care nu au fost implementate din PNADO 2004 – 2008 și 2011 – 2014.
4. Asigurarea unei comunicări mai eficiente cu publicul, organizațiile societății civile și partenerilor externi despre implementarea PNADO.
5. Stabilirea unui mecanism de monitorizare și coordonare a implementării PNADO de APL și APC.
6. Instituirea unui mecanism de coordonare (de ex. Consiliu de monitorizare a implementării PNADO) referitor la implementarea acțiunilor și identificarea acțiunilor care pot fi realizate de partenerii de dezvoltare.
7. Consolidarea capacităților instituționale și încurajarea unei implicări mai active a instituției naționale de promovare și apărare a drepturilor omului (ombudsman) la implementarea acțiunilor nerealizate sau cu o implementare continuă din PNADO.
8. Elaborarea bugetului de stat din perspectiva drepturilor omului și alocarea resurselor domeniilor prioritare.
9. Revizuirea cadrului normativ relevant pentru a asigura activitatea instituțiilor relevante în domeniul drepturilor omului, în conformitate cu documentele internaționale la care Republica Moldova este parte.
10. Identificarea oportunităților pentru elaborarea unei platforme electronice pentru sistematizarea și plasarea rapoartelor despre implementarea PNADO 2004 – 2008 și 2011 – 2014, precum și a informațiilor despre realizarea acțiunilor.